

TEMANUMMER: SPIRITUALITET I KIRKEN

ARTIKLER

Gammel praksis i ny kontekst
Vi bliver nødt til at døbe Halloween
Nya andliga praktiker i Svenska Kyrkan
Yoga som kirkelig hverdagspraksis

MÅNEDENS SALME

SØNDAGSTEKSTEN

Kyndelsmesse
Kristi forklaringdag
Samisk nasjonaldag
Fastelavn
Askeonsdag

Første søndag i fastetiden
Andre søndag i fastetiden

LEDER

EN NY-GAMMEL SPIRITUALITET SOM ROMMER HELE LIVET

Er det noe nytt eller noe ny-gammelt på gang i det skandinavisk kirkelige landskapet? Like før jul hadde *Svenska Dagbladet* en omfattende og positiv reportasje fra Pilgrims Höstmöte i Linköping, et kristent, økumenisk møte for «unge voksne». Journalisten uttrykker entusiasme over ei helg som rommet samtaler hun ellers aldri har og en åndelighet som rommet hele livet. Dessuten foregikk det hele i vakre omgivelser og uten å kjenne på dårlig samvittighet over å ikke være en bra nok kristen. Er det en ny type åpenhet for spiritualitet i vår samtid, og endrer den også kirkelige sammenhenger og praksiser og åpne dem opp for flere?

EN NY-GAMMEL SPIRITUALITET SOM ROMMER HELE LIVET

Årets første nummer av Luthersk Kirketidende retter fokus mot nye og ny-gamle åndelige praksiser i og omkring de skandinaviske folkekirker, ikke så ulikt den svenske journalistens beskrivelse ovenfor. Artikkene, som alle er basert på pågående forskningsprosjekt, presenterer og diskuterer ignatianske retreatere for innsatte, Halloween-gudstjenester, yoga, qi gong, tikva, meditasjon og en rekke andre nye og nygamle praksiser som tilbys i kirker både i Norge, Sverige og Danmark. Hvordan kan vi forstå slike praksiser og tendenser, og hva de sier om å være kirke i dag i en skandinavisk kontekst?

Jeg tror en slik ny-gammel spiritualitet kan skape rom der mennesker kroppslig får erfare hvordan nåde staves.

Å oppsøke gamle kristne praksiser på nye måter og nye steder

Mens jeg arbeidet med min doktoravhandling om presters spiritualitet (basert på en intervjustudie med norske menighetsprester), oppdaget jeg et mønster som jeg kom til å kalle *en ny-gammel spiritualitet*. Ønsket om å ivareta egen åndelig lengsel og erfaring ansporet de intervjuede prestene til å oppsøke klassiske eller «gamle» kristne praksiser på «nye» måter, på nye steder eller ut fra en ny type motivasjon. Det var særlig en av prestene i min studie som satte meg på sporet av begrepet 'ny-gammel.' Da hun ble spurt om hva hun forbinder med uttrykket 'spiritualitet,' var hennes respons: «Jeg tenker retreat, Lia Gård, meditasjon ... De greiene der. Det er liksom det jeg først tenker på. Sånne nymotens [greier] i forhold til sånne gamle ting.»

I etterkant av avhandlingsarbeidet utforsket jeg spiritualitet også i andre sammenhenger. Kategorien ny-gammel var et fortolkningsraster som gav mening både i møte med barns spiritualitet i rammen av Den norske kirkes trosopplæring, i den økumeniske og skandinaviske Korsveibevegelsen og i forbindelse med langtidsinnsattes deltakelse i ignatianske

retreater i Kumla-fengselet i Sverige. Vegard Holms artikkel i dette nummeret er basert på hans pågående PhD-studie av tilsvarende retreatere fra Halden fengsel. Han argumenterer for at balansen mellom å være maksimalt tydelig (kristen trospraksis og tradisjon) og maksimalt åpen skaper et «liminalt rom» der deltagerne finner ro, retning og veiledning til å kunne reorientere seg på dypet. Materielle symboler og kroppslige praksiser spiller også en sentral rolle i dette.

Når menneskers lengsel møter kirkas skattkammer

Karakteristisk for ny-gamle praksiser er at de legger til rette for at menneskers hverdags- og eksistensielle erfaringer får møte kristen tradisjon på en kroppslig og konkret måte der den kan bidra med fortolkningsressurser og symboler. De tar på alvor menneskers subjektive og åndelige lengsel og tilbyr ressurser og praksiser fra kirkas mangeårige skattkammer. De åpner opp rom for å eksperimentere og utforske på en litt leken måte og *ikke* ut fra moraliserende krav som lett gir dårlig samvittighet. Og så har det åpenbart pågått en forskyning «fra lærepreken til lysglobe» og «mot skjønnheten og stillheten», som Harald Olsen så treffende har formulert det.

En praksis som har vist seg å kunne binde sammen hverdagsliv og gudstjenesteliv, og som rommer både kropp, materialitet og den eksistensielle dimensjonen er bønnevandringen, enten den foregår i gudstjenesten, på konfirmantleir eller på kveldsavslutning på ungdomssamlingen. Praksiser som bønn og undervisningsopplegg med Kristuskransen, pilegrimsvandring, retreatere, yoga, bønnelabyrinter, *Lectio Divina*, tilbakeblikk på dagen (Prayer of Examen) og sentrerende bønn ivaretar på tilsvarende vis både subjektivitet og tradisjon og legger til rette for kreative møter dem imellom. Menneskers hverdagsliv blir helliget, men ikke detaljstyrt, og praksisene er forankret i kroppen.

Nye og gamle åndelige praksiser i bevegelse

Mens jeg ovenfor har betonet det *ny-gamle*,

fremhever Helene Egnell i sin artikkel om «nya andlige praktiker i Svenska Kyrkan» det nye ved åndelige praksiser som har beveget seg inn i kirkas rom til tross for at de inkluderer «sådannt som er nytt i Svenska kyrkans sammanhang, åven om det funnits i åldre kyrklig tradition, såsom ikonmålning, pilgrimsvandringar och ignatiansk vägledning». Egnell og hennes kolleger utforsker i tillegg praksiser som har humanistisk opphav eller opprinnelig kommer fra andre religiøse tradisjoner og feministisk spiritualitet. Felles for både det nye og det ny-gamle er at det finnes en bevegelse av ulike åndelige praksiser inn i og ut av kirkene og det kristne landskapet. Både praksisene og praktiseringen av dem er blitt mer hybride og blandet. Det ny-gamle kan både handle om nye praksiser på gamle steder (Egnell og Graff-Kallevåg, Johansen og Johnsen) eller gamle praksiser i nye kontekster (Holm), men det kan også handle om den fortolkning og reforhandling av teologi og praksis som kommer til uttrykk i Johansens artikkel om å «døpe Halloween».

En trussel eller berikelse?

Er denne type ny-gamle praksiser som presenteres i dette nummeret av LK en trussel eller en berikelse for kirka (i vid forstand)? Er dette uttrykk for en indre sekularisering som kan føre til at kirka mister sin teologiske egenart ved å holde dørene på gløtt for praksiser med røtter i andre religiøse og åndelige tradisjoner? Basert på egen forskning og erfaring mener jeg at en

ny-gammel spiritualitet er en mulighet til å åpne kirkas skattkammer og invitere mennesker inn. Ikke minst som lutherske og protestantiske kirker som tradisjonelt har satt Ordet i sentrum, har vi litt å gå på når det gjelder åndelige praksiser som er forankret i kroppen, i kirkerommet og i symbolene.

Er det nødvendig å «døpe» eller «kristne» nye praksiser eller å sette dem inn i en tydelig kristen ramme som «kirke-yoga», eller er det tilstrekkelig å invitere til yoga i kirka? Egnell viser hvordan denne praksisen uten prefiks har et diakonalt og teologisk aspekt der mennesker opplever å få finnes til med den kroppen de har og den livssituasjonen de befinner seg i uten å bli dømt, og der de reises opp og erfarer en time av nåde. Samtidig kan en tydeligere kristen ramme og et kristent språk gi ressurser til å fortolke eksistensielle erfaringer.

Jeg tror en slik ny-gammel spiritualitet kan skape rom der mennesker kroppslig får erfare hvordan nåde staves, og som kan gi mot og retning for reorientering og transformasjon. Steder og sammenhenger som rommer hele livet, og der man kan få erfare en himmel over det livet som ble mitt. Kanskje har dere lesere erfaringer og innspill til å fortsette samtalen om en ny-gammel spiritualitet i vår samtid.

.....
tone stangeland kaufman
TONE.S.KAUFMAN@MF.NO
.....

UTGIS av MF vitenskapelig høyskole og utkommer med 12 nummer i året.

Redaksjon

Professor Tone Stangeland Kaufman (ansvarlig redaktør), sokneprest Kjersti Gautestad Norheim, sokneprest Per Kristian Hovden Sætre, universitetslektor Inge Westly og redaksjonssekretær Øyvind Brun Andersen

ARTIKLER OG LESERINNLEGG

til Luthersk Kirketidende sendes til: lutherskkirketidende@mf.no Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord og innlegg 1000 ord.

ANNONSER

Informasjon om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på våre nettsider: www.lutherskkirketidende.no

PRISER ABONNEMENT

Kr 945,-/år (Norge)
Kr 1200,-/år (utlandet)
E-tilgang og Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre/år) er inkludert.
Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post).
For eventuelle rabatter, tilgang til digitale utgaver m.m., besøk www.lutherskkirketidende.no

HENVENDELSER rettes til: Luthersk Kirketidende ved Øyvind Brun Andersen lk@mf.no

KONTONUMMER

3000.17.41841

POSTADRESSE

Luthersk Kirketidende
MF vitenskapelig høyskole
Postboks 5144 Majorstuen
0302 OSLO

GAMMEL PRAKSIS I NY KONTEKST

At man kan gjøre så stor forandring på tre uker. Hvis noen hadde sagt det til meg, hadde jeg sagt: 'Faen, du lurer meg asså. Det er ikke sant. Det er ikke mulig!' Utsagnet er fra en innsatt i Halden fengsel som hadde gjennomført ignatiansk retreat. Hva skjer når innsatte i et norsk fengsel gjennomfører denne 500 år gamle åndelige praksisen? Dette er tema for Vegard Holms doktorgradsarbeid, og noen av funnene presenteres i denne artikkelen.

AV VEGARD HOLM, HØGSKOLEKTOR VED HAUGE SCHOOL OF MANAGEMENT
VEGARD.HOLM@NLA.NO

Ignatius' Åndelige øvelser

På 1500-tallet utviklet Ignatius av Loyola sine Åndelige øvelser. De åndelige øvelsene var et 30 dagers opplegg der stillhet, daglige åndelige øvelser og åndelig veiledning var satt i system. Hensikten med de åndelige øvelsene var å gi «et middel for å overvinne selvet, konfrontere uordnede tilbøyeligheter og (for)ordne sitt liv ut fra valg tatt i frihet»¹. Sentrale perspektiver og temaer i de åndelige øvelsene inkluderer takknemlighet, oppmerksomt nærvær, søken etter det hellige, dømmekraft (discernment), ansvarlighet, solidaritet og medmenneskelighet.²

Ignatius grunnla Jesuittordenen og gjorde de åndelige øvelsene obligatoriske for alle Jesuitter. Samtidig var de åndelige øvelsene tilgjengelig for andre, men under kyndig veiledning. Gjennom historien har øvelsene blitt tilpasset ulike tider og kontekster, men Ignatius' skriftlige veiledninger til øvelsene har hele tiden hatt en sentral plass.

Selvinnsikt – brorskap – bedre valg

I mitt doktorgradsarbeid følger jeg innsatte i Halden fengsel som gjennomfører Ignatius' åndelige øvelser. Deltagergruppen består av seks menn³ med ulik etnisitet og religiøs bakgrunn. Det de har felles, er at de sitter Halden fengsel med lange dommer. De har søkt seg til retreaten fordi de ønsker en forandring i livet sitt, og har hørt fra både fengselspresten og tidligere deltagere at retreat er bra. Utover det kjenner de lite til opplegget.

Retreaten gjennomføres på en egen avdeling i Halden fengsel uten kontakt med andre innsatte.

Retreaten og de åndelige øvelsene gjennomføres i løpet av 21 dager, med stillhet, daglige øvelser og daglig veiledning. Tekstmeditasjoner, fortellinger, dikt, ritualer, symboler, øvelser i oppmerksomt nærvær og lytting er satt sammen til en helhet og delt inn i fire faser, der hver fase har sin farge og sitt tema. Før hver fase får og deltagerne utdelt en t-skjorte i fasens farge med en logo laget av tidligere retreat-deltagere. På t-skjorta står ordene *selvinnsikt – brorskap – bedre valg*, og sammen går de seks gjennom retreaten, dag for dag, fase for fase.

Den røde fasen er en fordypning i temaet kjærlighet. Kjærlighet i verden, Guds kjærlighet, kjærligheten i meg. Deretter går de over i sort fase, og temaet er ondskapen i verden og ondskapen i meg og mitt liv. En sentral oppgave i denne fasen er å være ærlige med seg selv og egne handlinger, og erfaringer av ondskap i eget liv og viktige relasjoner. Livets nedturer, sår og smerter granskes, reflekteres over, samtalen om, skrives ned og legges i en konvolutt. Den siste dagen i sort fase kommer alle med sin konvolutt. Hver deltager spikrer sin konvolutt på et kors før konvoluttene legges i en metallbøtte og tas med ut i luftegården for å brennes. Mens konvoluttene brenner, gir en av prestene deltagerne syndenes tilgivelse (absolusjon). Denne handlingen markerer overgangen til hvit fase med hovedtema *- ny start*. I denne fasen jobbes det med å tenke nytt om seg selv og sitt liv, jobbe med uønskede handlingsmønstre og gjøre gode valg. Den siste fasen er blå og handler om framtid og håp. Her settes kursen for livet som ligger foran. En ny kurs der retning og mening står sentralt.

Stillhet, fellesskap, praksiser og veiledning – en buffet full av muligheter

«(...) for min del (...) så er det en buffet full av valgmuligheter som er regissert av veilederne. Og om ikke vi har visst hva tro, håp og kjærlighet er, om vi ikke har visst hva det gode er og det onde, så har vi fått lært det (...) Grunnen til at jeg sier at det (retreaten) er en buffet full av muligheter er at det blir jo ikke presset ned på deg. Det blir bare tatt opp som tema, det diskuteres, gjøres og hva du skal tenke om de begrepene og tinga. Valget er til syvende og sist vårt. Og så har det vært noen spennende symbolske ting som er ganske sterke inntrykk, egentlig – sånn jeg opplever det.»

(Deltager på retreat i Halden Fengsel)

Mitt prosjekt tar utgangspunkt i de innsattes erfaringer av retreaten. Hvordan opplever de å gjennomføre denne retreaten? Hva skjer? Hva har det gjort med dem? Hvordan beskriver de det som skjer? Hva har blitt viktig for dem? Kan vi si noe om hva som karakteriserer denne retreaten sett fra deltagerens perspektiv? I løpet av en periode på ett og et halvt år ble det gjennomført tre semistrukturerte intervjuer med hver av deltagerne. Det første var et livshistorieintervju og ble gjort før retreaten startet. Det andre intervjuet ble gjort få dager etter at retreaten var avsluttet og erfaringene fortsatt var helt ferske. Det tredje intervjuet ble gjort ett år etter retreaten, og deltagerne delte refleksjoner over retreat-erfaringene og livet etter retreaten.⁴ Intervjuene ble tematiske ordnet i fire kategorier som favnet store deler av materialet: *stillheten, fellesskapet i retreaten, øvelsene og veiledningen*.

I *stillheten* mister distraksjonene sin makt over oppmerksomheten. Ingen TV, serier, filmer, aviser, radio eller oppgaver å flykte til når vonde minner dukker opp eller ubehagelige eksistensielle spørsmål nærmer seg. Ikke noe mas, ingen maktkamp og konflikter. Det er bare to veier igjen; veien innover i seg selv, og veien inn i de åndelige øvelsene. Den første tiden er for mange preget av ambivalens og forsøk på å unngå stillheten, men det tar ikke mange dager før stillheten vinner.

I *fellesskapet* blir praksisene kroppsliggjort. Å gjennomføre retreaten sammen gir felles opplevelser og knytter deltagerne sammen. Samspillet mellom deltakerne og praksisene

forvandler fellesskapet til et fellesskap av selvarbeid og forandringsarbeid. Fellesskapet er sterkt preget av tillit, støtte, omsorg, kjærlighet, ansvarlighet og åpenhet. De deler noe unikt, noe som ikke kan beskrives fullt ut med ord, men som de har erfart sammen.

Praksisene/øvelsene fyller stillheten med innhold og skaper retning og progresjon. Dag etter dag gis det nye øvelser som igjen gir nye erfaringer og nye refleksjoner. Øvelsene introduserer nye konsepter, begreper, symboler og erfaringer som trigger eksistensiell refleksjon. Alt dette er ressurser som kan bidra til en refortolkning av eget liv. Øvelsene stimulerer til å forstå seg selv, sine omgivelser, sin fortid og sin fremtid på nye måter.

Veiledningen skaper et trygt rom med høy grad av tillit og intersubjektive dynamikker. Veiledernes rolle i retreaten fremstår som helt unik. Deres engasjement, dybde, klokskap og omsorg er overveldende. Veilederne fremstår som tjenende og oppofrende og er til stede opp mot 12 timer om dagen. De bærer på mange måter retreatens budskap gjennom sin væremåte, og deltagerne erfarer å bli møtt med godhet og uten fordømmelse. På grunnlag av en slik tillit og trygghet skapes et rom der vanskelige livserfaringer artikuleres og prosesseres. Den enkelte deltagers livshistorie, utfordringer og muligheter vies stor oppmerksomhet, og erfaringer fra øvelsene fortolkes, artikuleres og drøftes.

Reorientering i et liminalt rom

At de fire tematiske kategoriene favner store deler av materialet er for så vidt interessant, men samtidig er det også en beskrivelse av retreatens kontekstuelle kvaliteter. Det skapes en tid og et rom som er annerledes enn det deltagerne er vant til. I riteteorien kan dette kalles et liminalt⁵ rom. Et rom og en tid som oppstår i en overgang fra det gamle og til noe nytt. Det liminale rommet kjennetegnes av at de vante sosiale strukturene og kontekstuelle rammene dekonstrueres. I det liminale avgrenses deltageren fra den virkelige verden og det etableres en alternativ verden med alternative regler, perspektiver og muligheter. Denne tilnærmingen griper etter mitt skjønn noe av kjernen i retreat-konteksten i Halden fengsel. Deltagerne trer inn i et rom og en tid som står i skarp kontrast til fengselskonteksten. I retreaten

møter de nye metanarrativer, begreper, verdier og perspektiver som muliggjør nye fortolkninger og nye måter å orientere seg på. I denne virkeligheten kan deltagerne både refortolke sin nåværende livshistorie og revurdere sine håp og ønsker for fremtiden.

Videre er spørsmålet: Hva skjer i dette rommet? Hvordan bruker deltagerne de tilgjengelige ressursene de får tilgang til gjennom de kristne praksisene de blir eksponert for og får delta i? Hva er det som skapes i deltagerne? For å besvare disse spørsmålene er det nødvendig å finne et språk som kan artikulere det dynamiske samspillet mellom mennesket og religiøse praksiser. Et slikt språk har jeg funnet i Jan-Olav Henriksens *Maximalist Theory of Religion* (MTR)⁶. I MTR forstås mennesket som grunnleggende relasjonelt, og for å kunne finne sin plass og skape en meningsfull måte å være i verden på, trenger det å *posisjonere* seg. Følgelig trenger vi å *orientere* oss for å velge posisjon. Nettopp ved å orientere oss i verden evner vi å skjelle det viktige fra det uviktige, det verdifulle fra det verdiløse og det meningsfulle fra det meningsløse. I intervjuene finner jeg mange eksempler på at deltagerne orienterer seg mot nye posisjoner. Relasjoner og det mellommenneskelige blir viktigere, takknemlighet for små ting vokser fram, evnen til å tilgi og bli tilgitt utvikles, tillit og sårbarhet gjenoppdages og ærlighet og sannhet får ny verdi. Slike bevegelser vitner om at nye posisjoner inntas og viser hvordan evnen til å orientere seg også strukturerer vår bevissthet. Hvordan vi orienterer oss bestemmer hvordan vi fortolker og ser oss selv og verden.

Maksimalt tydelig og maksimalt åpent - for godt til å være sant?

Mange vil antagelig assosiere deltagelse på lange retreats med noe som er forbeholdt de spesielt interesserte – en forholdsvis lukket praksis for de som går masse i kirka, er «litt katolske», leser store mengder kristen litteratur og går på mange møter - men som likevel ikke får nok. Retreaten i Halden fengsel står i sterk kontrast til slike fordømmer. Selv etter å ha jobbet med dette i flere år, vil jeg si det er et bemerkelsesverdig fenomen. Det er noe uventet, overraskende og forfriskende ved dette. Den 500

år gamle praksisen er tilpasset en ny kontekst på en mesterlig måte og finner balansen mellom tydelighet og åpenhet.

Er dette for godt til å være sant? Verken min analyse eller sitatet under tyder på det, men det er godt – og hardt og smertefullt. Deltagerne kjemper tappert sine kamper, og opplever å komme ut på den andre siden av retreaten med større selvinnsikt, med en tryggere religiøs tro, med en tydelig sterkere relasjonell orientering og med mer håp for fremtiden⁷. Ingen av dem ville vært foruten denne erfaringen til tross for at det kan være vanskelig å sette ord på det som skjer.

«Som jeg sa i sted, retreaten kan ikke beskrives med ord uten at du opplever det. At man kan gjøre så stor forandring på tre uker. Hvis noen hadde sagt det til meg, hadde jeg sagt: 'Faen, du lurer meg asså. Det er ikke sant. Det er ikke mulig!'.

(Deltager på retreat i Halden Fengsel)

Retreaten representerer en tydelig kristen og sterkt normativ praksis, og deltagerne trer inn i et rom der Guds blick på verden og mennesket gjennomstråler alt som skjer. Likevel er det godheten, «de gode øynene som ikke fordømmer», omtanken, kjærligheten, respekten og fellesskapet i retreaten som trekkes frem av deltagerne. Her tas det viktige valg - i frihet, og på vei mot frihet.

Litteraturliste

Campbell-Johnston, Michael. 2010. "Time to Change : An Ignatian Retreat in Everyday Life." London: Darton Longman and Todd.

Henriksen, J.-O., 'Everyday Religion as Orientation and Transformation: A Challenge to Theology', in: *Nordic Journal of Religion and Society* (2016) no.1, p. 36-51.

Holm, V & Henriksen J.-O., Experiences from a ritual of Forgiveness, An Empirical Study of The Exercises of Ignatius Conducted in a Norwegian Prison, *Studies in Spirituality* (2019), Vol 29, p. 187-211.

Traub, G. W., *An Ignatian Spirituality Reader*, Chicago: Loyola Press, 2008.

Turner, V .W., *The Anthropology of Performance*, New York: PAJ Publications, 1988.

1 Campbell-Johnson 2010, s. 4. Min oversettelse. 2 Traub 2008. 3 I Halden fengsel er det kun menn som soner. 4 Jeg deltok også som observatør under deler av retreaten, men observasjonene fungerer først og fremst som en ressurs i fortolkningen av informantenes erfaringer. 5 Liminalitet: Limen (lat) – terskel. 6 Henriksen 2016. 7 Holm og Henriksen 2019.

"VI BLIVER NØDT TIL AT DØBE HALLOWEEN" ¹

Siden omkring år 2000, hvor Roskilde Domkirke afholdt en stor Halloween-event, har sogne i den danske folkekirke markeret halloween på forskellig vis. Lige så længe har fænomenet "Halloween i kirken" været debatteret årligt i Kristeligt Dagblad. Dog efterhånden med mindre intensitet og med begyndende fælles forståelse af Halloween som en mulighed for at vække fornyet interesse for Allehelgen og for at prædike for børn om det mørke i livet og verden.

AV KIRSTINE HELBOE JOHANSEN, LEKTOR I PRAKTISK TEOLOGI, AARHUS UNIVERSITET
KP@CAS.AU.DK

Som tradition er Halloween et komplekst kulturelt fænomen, som fejres globalt. I Danmark er Halloween hurtigt blevet en veletableret efterårsbegivenhed, der af supermarkeder præsenteres som en skræmmende udgave af fastelavn, hvor skoler og fritidsforeninger arrangerer halloweenfester, og børn går fra dør til dør med "trick or treat".² I kirkelig sammenhæng er Halloween også primært rettet mod børn og børnefamilier, men derudover er variationen stor fra større arrangementer fx i samarbejde med lokale skoler og foreninger til mere klassiske børnegudstjenester. Som del af projektet "Død, Minde og Religion" udforskede jeg i efteråret 2016 denne nye praksis gennem et observationsstudium af syv Halloween-gudstjenester og interview med præsterne.³

Med sang til kamp mod døden

Det er en mørk og blæsende eftermiddag sidst i oktober. I en storbyforstad strømmer familier med børn ind i kirkens lokaler til et Halloweenarrangement. I indgangspartiet bliver de mødt af en imponerende bunke orange græskar og et plastikskelet næsten dækket af visne blade. Børnene vælger et græskar og bliver hilst velkommen af de tre præster. For en stund skærer børn og forældre græskar ud ved et langbord. Efter et stykke tid placeres alle græskar, udstyret med stearinlys, på et rundt bord. Alle samles om bordet og synger et par sange, inden de sætter

sig og spiser sammen. Menuen er græskarsuppe. Efter måltidet går de sammen over til selve kirken til historiefortælling. Kirkens våbenhus er udsmykket med edderkoppespind, og der er store edderkopper og et kranie i vinduesnicjerne. De ældre børn samles om en af præsterne, der med en stor heksehæt på hovedet sidder klar på et par trin foran alteret. Yngre børn og voksne sætter sig på bænkerne. Præsten fortæller børnene en konstrueret biografisk spøgelsehistorie om et spøgelse på en kirkegård. Efter historien beder hun børnene foreslå, hvad man kan gøre, når man er bange. De foreslår, at man kan synge eller løbe hjem, og præsten tilføjer, at man også kan slå korsets tegn "som vi gør i kirken". Hun viser derefter børnene, hvordan man slår korsets tegn. Præsten fortæller om Allehelgensdag og understreger, at i kirken er man ikke bange for spøgelse. Bagefter fortsætter de med en uhyggelig skattejagt på den mørke kirkegård rundt om kirken. Temaet er, at børnene skal lære at bekæmpe død og mørke. Børnene er opdelt i hold, der skal udføre tre opgaver. Ved én post udfører de en lille tillidsøvelse og danner en cirkel med hinanden i hænderne. Ved en anden post skal de bede Fadervor og synge et vers fra "Altid Frejdig når du går". Ved en tredje post skal de finde håbets lys, et elektrisk stearinlys, skjult ved en gravsten. Til sidst forenes alle hold ved den sidste post, og præsten beder dem gøre alt,

hvad de har lært for at bekæmpe døden. Børnene holder hinanden i hånden, beder Fadervor og synger verset, de har lært. Præsten afslutter med at sige: "Døden er blevet skræmt helt væk af vores fællesskab og sang ... og nu må I få slik». Hvert barn modtager en slikpose og tager hjem med sine forældre og sit græskar under armen.

slutter gudstjenesten, og børnene bydes på slik i kirken våbenhus.

Dengang var det Halloween hver dag

I en mindre landsby i Jylland inviterer den lokale kirke til aftengudstjeneste for familier. Kirkestien er oplyst af fakler, og foran kirken er der placeret græskarlygter på begge sider af indgangsdøre. De er lavet af konfirmander og juniorkonfirmander i løbet af ugen. Da folk er forsamlet i kirken, byder præsten alle velkommen. Hun synes, at det er "monster-rart" at være her. Efter en bøn og en salme træder præsten frem i koret og fortæller en historie om Anden Verdenskrig. Hun forklarer, at selvom vi i dag fejrer Halloween for at lave sjov med det skræmmende, "så var det dengang Halloween hver dag", fordi nazisterne udryddede alle, der var anderledes – jøder, sigøjnere, handicappede og homoseksuelle. Kernen i hendes tale er en historie om fire unge mænd – ikke meget ældre end konfirmanderne – som var modstandsfolk under krigen og blev taget til fange. Under deres tilfangetagelse var sang, Fadervor og korsets tegn med til at overvinde deres frygt. Ligesom kirkeklokkerne gav de unge modstandsfolk selvtillid. Præsten forbinde sin fortælling med Halloween ved at forklare, at vi kan fejre Halloween og lave sjov med det onde, fordi vi tror på, at Guds kærligheds lys overvinder alt, og hvis vi bliver bange, kan vi altid lave korsets tegn og bede Fadervor. Men, fortsætter hun, der er også noget andet, vi kan gøre, vi kan sige trosbekendelsen, hvor vi forsøger alt ondt. Efter fortællingen beder præsten deltagerne om at rejse sig og sige trosbekendelsen sammen. Efter endnu et par salmer, velsignelse og en bøn

Halloween-fejring i kirken

De to ovenstående beskrivelser er eksempler på, hvordan Halloween indgår i lokale kirkers tilbud til børn og familier og viser lidt af mangfoldigheden. Den ene er en næsten almindelig aftengudstjeneste, den anden en større begivenhed, som involverer både sognegård, kirkerum og kirkegård. De har dog også en række fælles træk. De trækker på velkendte Halloween-traditioner og Halloween-æstetik. Stærkt står her de orange græskar og græskarudskæring og så naturligvis det at modtage slik. Ved alle syv Halloween-arrangementer var græskar og slik inkluderet ligesom levende lys er til stede overalt. Nogle steder går man et skridt videre og pynter op med spøgelses, edderkopper og edderkoppespind, skeletter med mere. Fælles for de to eksempler er desuden et fælles fokus på at videregive grundlæggende kristne praksisformer: en velkendt salme, Fadervor, korsets tegn og at forbinde disse praksisformer med den italesættelse af mørket i os selv og verden, som sker undervejs. Også dette findes på tværs af de syv observationer.

Når præsterne bliver spurgt, hvorfor de fejrer Halloween i kirken, understreger de, at

folkekirken må følge med tiden for at fastholde kontakt med nutidens samfund. En præst svarer emfatisk:

...fordi enhver kirke, der ikke gør det, er bare lam. Det er en populær fest, Halloween; det er gjort til en stor ting overallt: i skoler, fritidsaktiviteter, derhjemme. Så det er virkelig en kæmpe populær fest. Og kirken ville bare være så dum, hvis den gik glip af det.

En anden præst siger: "Fordi Halloween skal døbes. Det har vi gjort før ... enten kan man sige, at det er djævelskab, eller også kan man døbe det". En tredje præst peger på kirkehistorien: "... det er en stolt kirketradition, at hvis der er en lokal fest, så går vi ind og overtager den og putter vores egne ting ind i den, for ligesom at gøre den til vores og bruge den til noget fornuftigt".

Præsterne engagerer sig i Halloween-aktiviteter og ser Halloween som en mulighed for kirken. Det er en måde at gøre kirken tilgængelig på og at vise, at den engagerer sig i de spørgsmål og begivenheder, der fylder – især børnefamiliers liv. Præsterne er desuden eksplicit optaget af at bidrage til, hvordan børn forstår og håndterer mørke og død i livet, og at give dem håb og mod. De ønsker at vise, at kirken ikke trækker sig tilbage fra de svære og mørke sider af livet, som også børn kæmper med, og de oplever, at kristendommen har noget vigtigt at bidrage med. Som en præst udtrykker det: "Kristendommen siger, at det gode er stærkere end det onde".

Et møde i gensidig fortolkning

Præsterne kopierer ikke fejringen af Halloween, således som den kunne finde sted i skolen eller fritidsklubben. De engagerer sig i et hermeneutisk møde, hvor de aktiverer de fortolkningsmæssige ressourcer – praksisformer såvel som fortællinger – som gør det muligt for dem at bruge Halloween som anledning til forkyndelse og til at vise, at kirken kan tale med og til børn om de mørke sider af livet. Således er inkorporeringen af Halloween i kirkelivet en dobbeltbevægelse – den lokale kirke inviterer en begyndende folkelig tradition og dens æstetik ind i kirken; og samtidig arbejder præsten med at nuancere og påvirke forståelsen af, hvad Halloween handler om. Denne dobbeltbevægelse forløber af og til næsten gnidningsfrit og af og til med større friktion. Det ses for eksempel i den uhyggelig skattejagt, hvor der er en indbygget friktion mellem kirkegården

som de døde have og hvilested og kirkegården som et sted, hvor døden og mørket er på spil. Ved de enkelte poster opstår til gengæld et kreativt møde mellem børns oplevelser af fx frygt og klassiske kristne praksisformer som Fadervor og salmesang. Samtidig sker der i dette eksempel en interessant forskydning fra kirkerum til kirkegård. Kirkerummet er stort set alene et fortælle-rum og er uden liturgiske handlinger og musik. Præsten fortæller her en spøgelseshistorie og har en dialog med børnene om Allehelgen som kristen tradition og modfortælling og om udvalgte liturgiske handlinger: at slå korset tegn, at bede Fadervor. Til gengæld sker der ved posterne en meget konkret indøvelse i kristen praksis med salmesang og bøn. Mens det første eksempel således i meget høj grad lader Halloween være styrende og frit opbygger en event, som tager flere rum i brug og frit inddrager dem til formålet, så er Halloween i det andet eksempel i højere grad det indholdsmæssige tema for en etableret praksis med månedlige børnegudstjenester. Her sætter Halloween en særlige tone og æstetik, men grundstrukturen er en gudstjeneste.

Samlet set er Halloween i kirken et eksempel på, hvordan den lokale kirke og klassiske kristne praksisformer udfolder sig i et bevidst møde med samtidskulturelle tendenser og udviklinger. På den måde er Halloween i kirken i familie med fx yoga i kirken, som også drejer sig om at bygge videre på samfundsmæssige tendenser og ad den vej gå på opdagelse i det kristne betydningsunivers og dets praksisformer. Halloween i kirken er på den måde en god case til at forstå, hvordan den danske folkekirke i dag konstant arbejder for at skabe meningsfulde praksisformer, som er relevante for dens medlemmer, fordi de knytter direkte an ved tendenser og praksisformer, som kendes fra den almene kultur. Samtidig viser Halloween i kirken også, hvori udfordringerne ved denne strategi består. Halloween – og yoga for den sags skyld – medbringer også deres egen betydning og lader sig ikke uden videre bruge til kirkelige formål. Når den lokale kirke inviterer Halloween ind, så inviterer de også den forbundne fascination af uhygge og mørke med ind. Denne dimension kan ikke overtegnes eller fjernes. Den må rummes og netop i mødet med den opstår forkyndelsens mulighed. Ikke som kritik og modfortælling, men som anledning til

at vise, at den eksistentielle angst og usikkerhed så vel som frygten for mørket og det onde hører menneskelivet til – også hos børn – og her kan og tør kirken byde ind.

Bibliografi

Johansen, Kirstine Helboe. 2021. «Wir müssen Halloween taufen». <https://www.feinschwarz.net/wir-muessen-halloween-taufen/>

Johansen, Kirstine Helboe. 2022. "Halloween in church – religious practices in

competition". In: *Practice, Practice Theory and Theology: Scandinavian and German Perspectives*. Johansen, K. & Schmidt, U. (red.). Berlin: *De Gruyter*, s. 185-207 23 s. (Praktische Theologie im Wissenschaftsdiskurs, Bind 28).

Nielsen, Marie Vejrup; Johansen, Kirstine Helboe. 2018. "Transforming churches: the lived religion of religious organizations in a contemporary context." *Journal of Contemporary Religion* 34 (3): 509–527

1 Artiklens primære indsigter er udviklet og udfoldet i artiklen "Halloween in church – Religious practices in competition" (Johansen, 2016) og er på lignende vis videreførelset på tysk i blog-indlægget "Wir müssen Halloween taufen" (Johansen, 2021). 2 Nielsen og Johansen, 2018. 3 Johansen, 2022.

NYA ANDLIGA PRAKTIKER I SVENSKA KYRKAN

Vilka nya andliga praktiker med koppling till kropp och hälsa äger rum i Svenska kyrkan? Hur förhandlas och legitimeras de på individuell och institutionell nivå? Det är frågor som forskningsprojektet *Folkkyrkans nya ansikten – levd religion, nyandliga praktiker och teologisk legitimitet* vill svara på.

HELENE EGNELL, FORSKER VED KARLSTADS UNIVERSITET

HELENE.EGNELL@KAU.SE

Projektets bakgrund är att när jag var med och startade Centrum för religionsdialog i Stockholms stift 2006 skickade vi en enkät till alla församlingar i stiftet för att få en bild av vilka möten med människor av annan tro som ägde rum i församlingarna och vilket stöd de efterfrågade i de mötena. Något som vi inte frågat efter, men som dök upp i några av svaren, var att man var osäker på hur man skulle bemöta människor som ägnade sig åt olika nyandliga praktiker. I möten med församlingar genom åren hände det också att vi förstod att det bland de anställda fanns olika inställning till praktiker som yoga och qigong, men att det var något man hade svårt att samtala om. Genom mina kontakter med Kirkelig dialogsenter i Norge och Folkekirke og religionsmøde i Danmark blev jag också medveten om att strategierna kring dessa

praktiker såg olika ut i de nordiska folkkyrkorna.

Att genom intervjuer med ledare och utövare av olika holistiska andliga praktiker få ett underlag för samtal om dessa i församlingarna var alltså den ursprungliga drivkraften till forskningsprojektet, som sedan kom att bli ett renodlat akademiskt projekt som bedrivs vid Karlstads universitet finansierat av Riksbankens jubileumsfond. Projektledare är docenten i religionsvetenskap Katarina Plank, och förutom undertecknad medverkar religionssociologen FD Linnea Lundgren. Projektet avslutas under 2024.

Vi inledde vår studie med en etnografisk undersökning av hemsidorna för församlingarna i Stockholms stift, där vi kartlade alla aktiviteter som församlingarna erbjuder utöver gudstjänster och konserter.¹ Vi fann en stor mängd aktiviteter, som var mycket bredare än det som enligt

den statliga utredningen *Kyrkor och samfund i Sverige: omfattning och verksamhet* (SOU 1963/39) förekom i församlingarna på 1960-talet. Bland dessa aktiviteter betecknar vi en kategori som "nya andliga praktiker", och det visade sig att dessa finns i åtta av tio församlingar. Det är inte den största delen av församlingarnas aktiviteter, där dominerar musikverksamhet (körer), ungdomsverksamhet och andra fritidsaktiviteter, men det är alltså något som är utbrett i stiftet.

Eftersom "nyandlig" är ett laddat och ospecificerat begrepp har vi valt att beteckna de praktiker vi undersöker mer neutralt som "nya andliga praktiker". Med "nya" menar vi sådant som är nytt i Svenska kyrkans sammanhang, även om det funnits i äldre kyrklig tradition, såsom ikonmålning, pilgrimsvandringar och ignatiansk vägledning. Andra praktiker har sitt ursprung i den humanistiska psykologin, asiatiska bodymind praktiker, nyandlighet och feministisk teologisk praktik. I vårt projekt fokuserar vi på holistiska praktiker, dvs de involverar kropp, själ och ande, men vi menar att det är viktigt att se dem i kontexten av ett stort utbud av praktiker. De praktiker vi studerar har kommit in i församlingarnas verksamhet under de senaste 50 åren.

Vår undersökning fokuserar alltså på holistiska praktiker som är kopplade till kropp och hälsa. Vi delar in dem i tre grupper: meditation, lugn rörelse och dans. Vi har funnit att det är stor variation inom varje grupp, och att de delvis överlappar. Inom meditation rymt allt från strikt zen-inspirerad meditation till vägledda meditationer där deltagarna uppmanas att föreställa sig vandringar i naturen eller möten med änglar. Lugn rörelse innefattar yoga, qi gong och "tikva" – det senare en svensk praktik med rörelser kopplade till bibelord. Många olika former av yoga praktiseras, och det tycks – till skillnad från i våra grannländer – inte finnas något behov av kristen "branding" som kirkeyoga. Inom området dans har förutom traditionella "heliga danser" mer energiska dansformer som "groove" och "5 rytmer" letat sig in i kyrkan.

Praktikerna har någon form av rituell inramning men annonseras inte som gudstjänst. Ledarna är ofta präster, diakoner eller andra anställda i församlingen, men några är också externa – när det gäller yoga kommer hälften av alla ledare utifrån.

Vi har gjort deltagande observationer samt intervjuat deltagare och ledare i olika grupper, liksom kyrkoherdarna i de församlingar där grupperna finns. Vi har ännu inte gjort någon djupgående analys av hela materialet, men några saker står ut: en ambivalent relation till kyrkan där man gärna betecknar sig som "andlig, inte religiös", att praktikerna lockar främst medelålders och äldre kvinnor, och erbjuds som ett uttryck för omsorg och ett sätt att återupprätta kroppen i kyrkan, samt utgör en form av lågtröskelreligiositet.

Ambivalent relation till kyrkan

Det finns bland deltagarna en kyrkokritik likaväl som en önskan att få rum i kyrkan – och från ledarnas sida en önskan om att öppna kyrkan för fler. Många av våra informanter har i sin ungdom lämnat kyrkan, men nu sökt sig tillbaka. Sådär säger en kvinna som deltar i heliga danser:

Men sen så är kyrkan för mej för mycket makt och patriarkat och det är inte så fritt som jag egentligen skulle önska att en andlig plats var.

Samtidigt har deras erfarenhet av att kyrkan öppnar sina dörrar för nya praktiker fått dem att omvärdera den, och några som gick ur kyrkan i unga år återvänder nu. Inte minst har de en stark känsla för kyrkorummet, och en tacksamhet för att det öppnas upp för nya praktiker. En deltagare i en yogagrupp säger:

Men sen .. nu har jag börjat känt så här att jag tycker det är så fin byggnad och att jag finner ro, [...] jag tycker om att va i .. i en kyrka, på nåt sätt, för det är så fint. Och därför, vad som har dragit mej är att jag märker att dom har ju tänkt om att det finns, [...] meditation, fri dans, dom har konserter, då kände jag "Wow, då är det ju för alla" alltså därför har jag vänt på nåt sätt, det är därför jag har sökt mej till det här.

Att få dansa, meditera eller utöva yoga i kyrkan ger en extra dimension åt utövningen är också ett återkommande tema i intervjuerna:

det här är en plats där det sker gott, det gör nånting, att jag känner att det här är en plats där livet får plats och att vi möts här.

"Andlig, inte religiös"

Det är påfallande att de negativa attityderna till kyrkan oftast inte bygger på egna negativa erfarenheter, utan snarare övertagits från föräldragenerationen. De egna erfarenheterna är ofta positiva, men spänningen mellan

institutionaliserad religion och andlighet är ett återkommande tema. "Andlig, inte religiös" är ett tema som återkommer:

andligt är nåt väldigt, väldigt positivt. Men religion tycker jag är otäckt, [...] religion kan vara så mycket, ytterst tvång, (...) och andlighet är att gå ut i skogen eller sitta och lyssna på nåt eller bara gå för sej själv.

Det finns dock också de som sökt sig till kyrkan just för förankringen i kristen tradition, inte minst gäller det dem som deltar i tikva, som är den praktik som har den tydligaste bibliska kopplingen:

Jag har inget emot yoga men det är bara det varför ska det vara det buddhistiska, varför ska det vara det österländska. [...] Man kan ju ta det till sig vissa rörelser och inspireras av det men jag vill ha mer kristen anknytning helt enkelt så.

Återupprätta kroppen

Ett viktigt tema för både deltagare och ledare är att man vill återupprätta kroppens roll i kyrkan, man söker ett holistiskt synsätt där kropp och själ hör ihop och andligheten har sitt säte i kroppen. En deltagare i yoga säger:

Jag tycker ju också att man ska använda kyrkorummet mer till sånt också för att det är ju, andliga upplevelser tycker jag ska få upplevas som helhet. Att det kroppen får vara med om ... acceptans liksom. Även om man har ont nånstans så ... är det gott att få göra dom här, försöka på sitt sätt att göra, dansa på sitt sätt. [...] Sen kommer tacksamheten och glädjen och så.

Inte minst prästerna är kritiska mot att kyrkan gett så litet utrymme åt kroppen, och vill ändra på det genom de olika praktiker de leder.

Ja, det är .. en väldigt kroppslig övning, att man hela tiden bara försöker komma tillbaka till kroppen .. och vara liksom i kroppen. Vi lever i en tradition .. och kultur och så där det är så otroligt mycket teoretiskt i huvet .. Och när man utbildar sig också till präst så är det väldigt .. väldigt mycket teori, alltså mycket litteratur, väldigt mycket i huvet, mycket man ska .. ja .. det är lätt att tänka väldigt mycket. Och min erfarenhet var nog att ... att jag hade missat mycket för att jag har tänkt för mycket. (Präst, meditationsledare)

Diakoni och kyrkoförnyelse

Vad är då syftet med att erbjuda holistiska praktiker i församlingarna? Vi uppfattar att det

primära syftet är diakonalt: att erbjuda omsorg till kropp och själ. Praktikerna är inkluderande snarare än elitistiska, och det vi sett vid våra deltagande observationer är att deltagarna ofta är personer som är sjukskrivna p g a utmattningsdepressioner eller andra sjukdomar. Det handlar inte om att utföra övningarna perfekt eller uppnå högre andliga insikter, utan om att göra stela kroppar en smula rörligare, att finna lugn i en stressig tillvaro, kanske en stunds gemenskap.

Missionsmotivet finns där, men det är kopplat snarare till att erbjuda vägar till mänskligt välbefinnande än att förkunna ett kristet budskap. Praktikerna i sig själva är en nådesförkunnelse, menar en präst och dansledare:

Då kan man komma hit och dansa och så får man i vart fall en liten känsla av att vara sedd och att jag blev sedd och det var ingen som dömde mig. För det tycker jag är hela grejen med samhället att vi blir dömda på så många sätt, sociala medier. Det räcker med att kolla på reklam så märker man direkt att; nå, men så där ser inte jag ut, eller, ja, överallt så bara döms vi. Och att vara på en plats då om det liksom är 50 minuter dans där ingen dömer mig, jag blir inte dömd på 50 minuter, folk ler mot mig och det kan ju vara helt revolutionerande. Och för mig är det nåd.

Men det finns också hos många ledare en tanke om att praktikerna ska förändra kyrkan. Visionen är en kyrka som befriar och myndiggör människor:

Alltså det är en slags befrielseologi .. att befria oss som människor oavsett kön. Och att få lov .. att vara hela människor med kroppen också, den är väldigt viktig del. Vi kan inte läka oss själva och kyrkan som kropp utan att vi går in med hela vår kropp. (Präst, dansledare)

"Jag tänker att det är deras egna kroppar som får vara predikanten idag. Vad säger den, vad uttrycker den, vad vill den berätta, vad kommer du på, vad är temat för dig idag? Då kan det ju vara att dom- nånting jag har sagt som dom funderar på. Men det kan vara nåt helt annat. Dom är medskapare i predikan och sitter inte passivt och lyssnar på en annans predikan." (Präst, dansledare)

Myndiggjorda kyrkomedlemmar

Gemensamt for våra informanter är att de inte deltar i kyrkans traditionella gudstjänster, samtidig som de allra flesta är medlemmar av kyrkan. Några av dem hör till dem som fötts in i kyrkan, lämnat den i protest eller av ointresse men nu närmast sig den på nytt. De presenterar en utmaning till den lutherska folkkyrkan.

Martin Luther ville myndiggöra den troende människan, hon skulle själv kunna läsa Guds Ord och komma till tro. Reformationen var en uppgörelse med religiös elitism och en form av demokratisering. Så hur kan vi förstå de nya andliga praktikerna i lutherskt perspektiv? Det är lätt att uppfatta praktikerna som gärningsrättfärdighet, ett sätt att av egen kraft försöka närma sig Gud. Men syftet med praktikerna anges inte vara att "meritera sig" andligt, vare sig inför Gud eller människor. Snarare skulle man kunna se det som att man i luthersk anda demokratiserar praktiker som annars kan uppfattas vara till för de fysiskt eller andligt vältränade och välbeställda.

Den brännande fråga som Martin Luther delade med många i sin samtid var "var kan jag finna

en nådig Gud?". En fråga som genomsyrar vårt material kan uttryckas som "får jag vara med?". Får jag vara med fast jag inte tror på det sätt som kyrkan föreskriver? Får jag vara med fast jag inte är smal och vältränad? Frågor som kokar ned till en grundläggande existentiell fråga, som kanske inte ligger så långt från den som Luther ställde: "får jag finnas till"? Och det svar som våra informanter tycker sig få när de deltar i de olika andliga praktikerna är "ja, du får vara med". Det som ledarna for praktikerna förmedlar är att det finns ett rum som står öppet for den som vill komma in.

Hos våra informanter finns en teologi om kroppen, där den enskilda människans kropp och kyrkan som kropp båda är i behov av helande, och det ena hör ihop med det andra. Människan myndiggörs då den egna kroppen blir ett säte både for andlig erfarenhet och for reflektion och förkunnelse av denna erfarenhet.

.....
1 En redogörelse for den netnografiska kartläggningen finns publicerad som "Nya andliga praktiker i Svenska kyrkan – från exklusiva retreatmiljöer till kyrklig vardagspraktik" i *Svensk Teologiskt Kvartalsskrift nr 3-23*.

Seminar

Kirkelig bysatsning Inspirasjon fra England ved biskop Ric Thorpe

15. februar
AUD2
kl. 12:30 - kl. 15:30

Erfaringsdeling fra **Ric Thorpe**
Respons fra **Knut Tveitereid**

panelsamtale med bl.a.
Helge Gaard (NMS)
Kristin Gunleiksrud Raam
Birgitte Kessel
Gunnar Bråthen (NLM)

Arrangører: MF, VID, NMS, Norges kristne råd

Enkel bevertning
Gratis

Registrer deg her:
mf.no eller QR-lenken

påmelding

YOGA SOM KIRKELIG HVERDAGSPRAKSIS

Yoga i kristen sammenheng blir stadig mer vanlig både i Norge og Danmark. I denne artikkelen presenterer forfatterne et pågående forskningsprosjekt som undersøker ulike kirkelige yoga-praksiser og deres betydning for deltakerne og for kirken.

KRISTIN GRAFF-KALLEVÅG, FØRSTEAMANUENSIS I SYSTEMATISK TEOLOGI OG RELIGIONSPEDAGOGIKK,

MF VITENSKAPELIG HØYSKOLE. KRISTIN.GRAFF@MF.NO

KIRSTINE HELBOE JOHANSEN, LEKTOR I PRAKTISK TEOLOGI, AARHUS UNIVERSITET. KP@CAS.AU.DK

ELISABETH TVEITO JOHNSEN, PROFESSOR VED TEOLOGISK FAKULTET, UNIVERSITETET I OSLO. E.T.JOHNSEN@TEOLOGI.UIO.NO

Det er en dempet belysning i kirkerommet. Levende lys er tent. Gregoriansk musikk spilles over musikkanlegget. I midten av kirkerommet, foran de fremste kirkebenkene og vendt mot alteret, ligger syv yogamatter i en halvsirkel. På hver av mattene sitter eller ligger gudstjenestedeltakerne. De fleste er kvinner, men det er også noen menn. De fleste er mellom 40 og 60 år. Noen har vanlige hverdagsklær, mens andre har på treningsklær eller yogaklær. Foran alteret sitter presten og en yoga-instruktør på hver sin matte. Presten ønsker velkommen, slår tre slag med den tibetanske syngebollen, og leder så en enkel liturgi med nådehilsen, bibelord og en kort andakt. Yoga-instruktøren tar over og leder deltakerne inn i ulike yogaposisjoner og øvelser. Posisjonene er enkle, samtidig som kroppen brukes aktivt for å tøyne og strekke seg inn i de ulike bevegelsene. Med rolig stemme legger instruktøren inn noen refleksjoner underveis; enkelte bibelvers fra prestens innledningsdel gjentas og man blir bedt om å legge merke til egen pust og, hvis man vil, tenke at pusten er fra Gud som gir oss liv. Etter en liten halvtime med yoga-øvelser, tar presten igjen ordet. Sittende eller liggende på matten inviteres deltakerne, hvis de vil, til å delta i en keltisk salme og ta imot velsignelsen og utsendelsen. Yoga-gudstjenesten er over.

Kartlegge omfang og innhold

Det siste året har vi vært deltagende observatører på yogagudstjenester og på andre kirkelige

arrangementer som involverer yoga i Den norske kirke og i Den danske folkekirke. Utgangspunktet for forskningsprosjektet var en fascinasjon over at yoga i kirkelig regi ser ut til å spre seg fra å være et urbant nisjefenomen til å bli del av hverdagen i en rekke menigheter. Hva er det som gjør at menigheter arrangerer yoga? Hva skjer på de ulike yogaaktivitetene? Er det stor variasjon? Eller foregår det på omtrent samme måte overalt? Hvordan oppleves det å gjøre yoga i et kirkerom? Hvem kommer på yoga i kirker? Er det noen andre eller de samme som vanligvis deltar på kirkelige aktiviteter og gudstjenester? Har introduksjonen av yoga vært kontroversielt innad i menighetene? Eller er det noe som blir tatt imot uten store innvendinger?

På bakgrunn av disse spørsmålene har vi kontaktet menigheter som oppgir at de arrangerer yoga på sine hjemmesider og/eller på sosiale medier. Prestene, diakonene og andre kirkelig ansatte som har ansvar for yogaaktivitetene har satt pris på at vi kommer. Til nå har vi observert yoga i ni menigheter. Det begynner å tegne seg noen mønstre av hva som kjennetegner yoga arrangert av menigheter i de to landene, men vi ønsker å utvide datamaterialet vårt ytterligere. For å kartlegge omfanget og innholdet i yoga arrangert av de to kirkene, håper vi at dere som arrangerer denne typen aktiviteter kan svare på dette spørreskjemaet om menigheters yoga-aktiviteter: <https://nettskjema.no/a/390112>

Yoga som kirkelig hverdag

Det er gjennomført en god del empirisk praktisk-teologisk forskning på hvordan de etablerte folkekirkene i Norge og Danmark endrer seg og sine gudstjenester for å fortsette å være relevante for mennesker som ikke deltar jevnlig i kirkelige aktiviteter.¹ I antologien *Mellem afbrydelse og forkyndelse* beskrives ulike alternative gudstjenesteformer som har utviklet seg i Danmark, deriblant yogagudstjenester som en egen form for sanselige gudstjenester. Yogagudstjenestene har blitt utviklet som et tilbud for mennesker som normalt ikke søker til kirken.²

Den nylige studien av meditasjonspraksisen sentrerende bønn viser at personer som vanligvis deltar på gudstjenester kan være blant de som er mest engasjert i alternativ spiritualitet.³ Vi har observert at yoga i menighetene oppsøkes av personer som er mer vant til yoga enn til gudstjenester, men vi har også sett at en god del av de som kommer, er «vanlige» gudstjenestegjengere. Et funn som kan være beslektet med denne observasjonen av at yoga har blitt for «alle» kommer frem i det svenske forskningsprosjektet «Folkkyrkans nya ansikten – levnd religion, nyandelige praktiker och teologisk legitimitet», ledet av Katarina Plank. En av deres konklusjoner er at retreat og meditasjon har utviklet seg fra å være del av eksklusive retreatmiljøer til i dag å være en integrert del av menigheters hverdagsliv.⁴

Kristen yoga eller bare yoga?

I USA har man sett en stadig økende utbredelse av 'kristen yoga' i både katolske og protestantiske kirkesamfunn fra 1960-tallet av.⁵ Videre ser man at enkelte av de kristne yogakonseptene eller nettverkene som *CrossYoga* har spredd seg fra USA, og til land som Danmark og Norge. I den forbindelse er det interessant at i Sverige bruker ikke menighetene som arrangerer yoga betegnelser som kirkeyoga eller kristen yoga. De annonserer hva slags yoga som blir tilbudt, som eksempel medisinsk yoga eller senior-yoga, men ser ikke behovet for å gi yogaen en spesifikk kirkelig eller kristen betegnelse.⁶ Så langt har vi i størst grad observert yoga i kirker som tydelig annonserer seg som en kirkelig og kristen praksis. Vi vil gjerne komme i kontakt med menigheter som arrangerer yoga der det i større grad blir vektlagt hva slags type yoga de arrangeres.

Mest gudstjeneste eller mest yoga?

Det er også gjort noe forskning på hvordan kirker inkluderer yoga som del av sin virksomhet i land som USA, Tyskland og Italia. I Italia praktiseres yoga i enkelte katolske kirker og klostre.⁷ I Tyskland har den generelle interessen for yoga i samfunnet og den gryende bruken av yoga som praksisform i kirken ledet til teologiske studier i EKD (Evangelische Kirche in Deutschland) av yogaen som mulig kristen praksis.⁸ Det er også gjennomført studier av EKD som viser at kirkelige arrangører ofte nedtoner eller fullstendig utelater trosmessige og dogmatiske uttrykk når yoga og meditasjon blir tatt i bruk. De som deltar gir uttrykk for at de verdsetter de kirkelige lavterskeltilbudene som del av sitt hverdagsliv, men motsatt av de kirkelige intensjonene har de ikke noen intensjon om å delta i det øvrige menighetslivet, slik som gudstjenester.⁹

Det er spennende å sammenligne funnene fra denne forskningen med materialet vårt fra Norge og Danmark. Vi ser foreløpig at prestene som er involvert i yogaaktivitetene i stor grad vektlegger gudstjenesteelementer, og at yogaen i stor grad blir inkludert på disse premissene. I andre tilfeller er yogaøvelsene det mest fremtredende, men uten at dogmatiske eller trosmessige aspekter dermed blir utelatt. Gjennomgående ser vi at deltakerne blir oppfordret til å selv velge hva de vil legge vekt på, og kan nærme seg yogaen med og uten en kristen fortolkningsramme. Det vi imidlertid ikke har observert så langt, er yogagudstjenester som inkluderer nattverd. Vi vil gjerne ha tips dersom det finnes eksempler på dette.

Kirkerommet sett nedenfra

Under observasjonene våre har vi vært opptatt av å undersøke hvordan yoga former erfaringen av kirkerommet.¹⁰ Det har vært fascinerende å oppleve hvor annerledes kirkerommet oppleves under yogagudstjenester enn i vanlige gudstjenester. Selve handlingen skjer på et annet sted. Det er umulig å gjøre yoga mens en sitter i kirkebenkene. Man må samles på yogamatter på et sted der det er rikelig med gulvplass, oftest oppe i koret. Og nettopp yogamatter betyr også at rommet oppleves nedenfra på en helt ny måte.

Liggende på mattene blir deltakernes naturlige blikkretning taket og dets hvelvinger, utsmykninger eller store hvite flater. Samtidig får

gulvets hardhet og kulde langt større kraft når en hviler hele kroppen mot det. Det blir ikke sagt så mye mens en gjør yoga, men man kan føle og høre de andres kropp og pust mye tydeligere enn når en sitter i kirkebenken. Erfaringen ligner på Pagis' beskrivelse av meditasjon som 'collective solitude'.¹¹ Alle i kirkerommet fokuserer alle på egen pust og kropp, men samtidig er en også intenst oppmerksom på og i et felleskap sammen med de andre som deltar.

Fremveksten av moderne yoga

Det at yoga skulle bli allemannseie for svært mange mennesker i vestlige land er, som Jacobsen påpeker, et av mange eksempler på uventede forvandlinger av det religiøse landskapet i det 20. århundre. Tradisjonelt har yoga blitt forbundet med askese og forsakelse og utført av munk og eneboere i klostre og i villmarken. Yoga handlet om å sitte stille og meditere, og befant seg langt unna den yogaen som vi i dag kan finne på både yogasentre og treningssentre¹² – og nå også i kirker.

Noen av dem som bidro til at yoga kunne bli en moderne helse- og trimtradisjon, var indiske yogalærere på slutten av 1800-tallet. Utdannet innenfor vestlig medisin, inspirert av blant annet britisk linjegymnastikk og indiske treningstradisjoner, formidlet de at yoga ikke bare er for hinduistiske munk, men for alle, også kvinner, og at yoga kan brukes som gymnastikk og for å få bedre helse. Kort sagt, fremveksten av moderne yoga gjorde at mange av de eksplisitt religiøse røttene koblet til tradisjonell yoga og hinduisme kom i bakgrunnen. Yoga fikk et uttrykk som sekulære trenings- og helbredelsestradisjoner etter hvert tok inn sammen med andre treningsmåter.¹³

Det at yoga har blitt alminneliggjort via treningssentrene, og ikke lenger forbindes med en alternativ livsstil og politisk protest slik som på 1960- og 70-tallet,¹⁴ har trolig vært avgjørende for at menigheter med ulike teologiske profiler har innlemmet yoga som del av sitt tilbud. Sekulariseringen av den tradisjonelle yogaen legger dermed til rette for at kirker kan resakralisere den moderne yogaen i kirkerommene innenfor sine rammer.

Kontinuitet og endring

Som del av vårt forskningsprosjekt har vi lest medieoppslag om yoga i kirker i både Norge og Danmark. I en del av mediesakene i den kristne dagspressen argumenterer kritikere for at yoga ikke lar seg forene med kristendommen, og at yogaens forbindelseslinjer til hinduismen bidrar til synkretisme. Mønsteret som danner seg i disse sakene, er at kritikken er hard en kort stund, og at den dabber av så fort yoga i kirker ikke lenger er en nyhetssak. Under våre besøk har vi spurt dem som leder yoga-aktivitetene i kirkene om det har vært kontroverser knyttet til å ha yoga i kirkelig regi. Den generelle responsen har vært at initiativene til å arrangere gudstjenester med yoga, eller andre yogaaktiviteter, har blitt tatt imot som en praksis som kan berike kirkens religiøse liv. Vi vil gjerne ha utfyllende informasjon om positive og negative reaksjoner knyttet til å innføre yoga i kirkene i både Norge og Danmark.

En av grunnene til at motstanden har vært liten kan handle om at det er mulig å skape kontinuitet mellom yoga og velkjente kristne praksiser. Meditasjon og bønn ved hjelp av ulike kroppslige bevegelser og posisjoner er ikke ukjente fenomen i kirkens tradisjoner. Elementer fra yogagudstjenesten er slik ikke uten forbindelseslinjer til det som er ment kjente og tradisjonelle praksiser i kristendommen. Kanskje kan det at så få reagerer negativt på yoga også forstås på bakgrunn av vendingen mot en «mykere» og mer sanselig og estetisk kristendom.¹⁵ En annen mulighet er at flere ser behov for en mer helhetlig spiritualitet der også kroppen får en sentral rolle.¹⁶ En tredje mulighet er at en generell bevissthet om svekket oppslutning om tradisjonelle kirkelige praksiser øker interessen for å gjøre folkekirken mer tilgjengelig og attraktiv for flere mennesker.¹⁷

Nepe på en søndag

På sett og vis er yoga bare ett av flere uttrykk for at kirkene – og ikke minst folkekirken – alltid har endret seg. Samtidig gjenstår det å se om også yoga blir en del av Den norske kirke og Den danske folkekirke sitt nye standardtilbud, om det er et forbigående fenomen, eller om det forblir et alternativ som tilbys kun enkelte steder der interessen er spesiell stor blant enten stab, frivillige eller gudstjenestedeltakerne.

Det er likevel grunn til å tro at som gudstjenesteform vil ikke yoga bli del av den ordinære søndagsgudstjenesten. At en hel menighet skulle legge seg på yogamatter søndag formiddag, anser vi som ganske usannsynlig. Men dersom noen prøver, vil vi svært gjerne vite om det!

Spørreskjema om menigheters yoga-aktiviteter:
<https://nettskjema.no/a/390112>

Litteratur:

Brown, C. G. (2018). Christian Yoga: Something New Under the Sun/Son? *Church Hist*, 87(3), 659-683. doi:10.1017/S0009640718001555

Demant, J., & Rønkilde, J. B. (2020). *Mellem afbrydelse og forkyndelse : gudstjenester til tid og sted* (1. udgave. ed.). Frederiksberg: Eksistensen.

Di Placido, M., & Palmisano, S. (2023). A Preliminary Genealogy of Yoga in Italy: Between Religion and Contemporary Spirituality. *Religions*, 14(6), 800. doi:10.3390/rel14060800

Hahn, A. r. (2020). *Yoga und christlicher Glaube: Zwischen körpersensiblen Entdeckungen und synkretistischer Vereinnahmung*. Berlin: Evangelische Kirche in Deutschland.

Jacobsen, K. A. (2006). Globalisert yoga: – Om hvordan en esoterisk religiøs lære for asketer i India ble et verdensomspennende sekulært helse-, trim- og sportsfenomen. *Norsk teologisk tidsskrift*, 107(1), 3-17. doi:10.18261/ISSN1504-2979-2006-01-02

Johansen, K. H. (2018). Does Generation Matter? – Changing the Church from the Inside. *International Journal of Practical Theology*, 22(2), 211-233. doi:10.1515/ijpt-2017-0002

Johnsen, E. T. (2021). Growth in a context of decline: Congregations in processes of change. *Studia Theologica*, 75(2), 107-140. doi:10.1080/0039338X.2020.1867635

Johnsen, E. T. (2022). Christian Education as a Community of Strangers. In P. Ward & K. Tveitereid (Eds.), *Companion to theology and qualitative research* (pp. 340-350). Hoboken, New Jersey, Chichester, West Sussex, UK: Wiley Blackwell.

King, L. A. (2022). Sanctuary Yoga. *Religions*, 13(9), 856. doi:10.3390/rel13090856

Knott, K. (2005). *The location of religion : a spatial analysis*. London: Equinox Pub.

Lundgren, L., Plank, K., & Egnell, H. (2023). Nya andliga praktiker i Svenska kyrkan – från exklusiva retreatmiljøer till kyrklig vardagspraktik. *Svensk teologisk kvartalskrift*, 99(3), 229. doi:10.51619/stk.v99i3.25383

Nielsen, M. V. (2017). Changing Patterns? Occasional Consumers of New Activities in Old Churches. *Nordic Journal of Religion and Society*, 28(2), 137-153. Retrieved from http://www.idunn.no/nordic_journal_of_religion_and_society/2015/02/changing_patterns_occasional_consumers_of_new_activities_i

Nielsen, M. V., & Johansen, K. H. (2019). Transforming churches: the lived religion of religious organizations in a contemporary context. *Journal of Contemporary Religion*, 34(3), 509-527. doi:10.1080/13537903.2019.1658938

Pagis, M. (2019). *Inward. Vipassana Meditation and the Embodiment of the Self* Chicago: University of Chicago Press.

Petterson, P. (2013). From Standardised Offer to Consumer Adaptation: Challenges to the Church of Sweden's Identity. In F. Gauthier & T. Martikainen (Eds.), *Religion in consumer society : brands, consumers and markets*. Farnham: Ashgate AHRC/ESRC religion and society series.

Schlammelcher, J. (2013). The Decline of the Parishes and the Rise of City Churches: The German Evangelical Church in the Age of Neoliberalism. In T. Martikainen & F. Gauthier (Eds.), *Religion in the neoliberal age : political economy and modes of governance* (pp. 54-67). Farnham: Ashgate Ashgate.

Sunde, G.-J. R., & Johannessen, H. (2023). Senterende bønn. En empirisk studie blant deltagere tilknyttet Den norske kirke. *Tidsskrift for praktisk teologi*, 40(2), 71-87. doi:<https://doi.org/10.48626/tpt.v40i2.5552>

Vernon-Yorke, S. (2021). Secular Societies, Spiritual Secularity? The Gendered Triangle of Religion, Secularity and Spirituality, by Anna Fedele & Kim E. Knibbe (eds). *Religion & gender (Utrecht)*, 12(1), 113-115. doi:10.1163/18785417-01101004

MÅNEDENS SALME JANUAR 2024

TAKK, MIN GUD, FOR ALT SOM HENDE (N13:849)

T: AUGUST STORM 1891 O: ANDERS HOVDEN 1927 M: JOHANNES ALFRED HULTMAN 1908

AV GISLE SKEIE, TEOLOG

GS923@KIRKEN.NO

I desember 1891 trykte den svenske Frelsesarmeens magasin *Strids-Ropet* en sangtekst skrevet av 29 år gamle August Ludvik Storm: «Tack, o Gud, för vad som varit.» Dette var hverken første eller siste gang han leverte nyskrevne sangtekster til *Strids-Ropet*, men det var denne som ble aller mest populær.

Som ung mann levde August Storm (1862–1914) et liv viet til fest og underholdning. Men 25 år gammel opplevde han en sterk omvendelse, noe som førte ham inn i Frälsningsarmén, hvor han senere ble offiser og kasserer.

«Tack, o Gud, för vad som varit» fikk stor utbredelse også i Norge, og Anders Hovden oversatte teksten i 1927. Året etter kom den med i *Sangboken: Syng for Herren* – og i 2013 i *Norsk salmebok*.

Alle tekstlinjene begynner med «takk», et ord som brukes hele 33 ganger på 32 linjer. Gud takkes imidlertid ikke bare for det som er godt og vakkert, men eksempelvis for *både* hjertefred og tårer (vers 1) – og *både* for rosene og tornene (vers 4).

Flere steder takkes det først for én ting, mens det like etter takkes for motsatsen – som i vers 2: «Takk for det du har forklara / takk for det som uklart er, / takk for du på bøna svara, / takk for det eg ikkje fær.» Og i vers 3: «Takk for gledene eg kjende, (...) takk for motgang du meg sende.» Gud takkes for *alt* som har hendt.

Teksten fører tankene til Forkynneren, uten at koblingen er eksplisitt: «Alt har sin tid, det er en tid for alt som skjer under himmelen (...) en tid for å fødes, en tid for å dø, en tid for å plante, en tid for å rykke opp» og så videre (Fork 3). Begge tekstene benytter seg av et litterært grep der motsetninger sammenstilles og følger rett etter hverandre. Og begge benytter klare,

enkle bilder og motiver fra et bredt spekter av den menneskelige erfaringsverden. Motivene følger hverandre tett i en form for poetisk gjentakelsesformel: «En tid for ...» og «takk for ...».

August Storms omvendelsehistorie har da også en viss likhet med Forkynnerens erfaring av at «alt er forgjeves, som å gjete vinden!» (eller «alt er tomhet og jag etter vind», som det het i Bibelselskapets 1978/85-oversettelse). Den svenske hymnologen Oscar Lövgren skriver om den unge Storm:

«Alt var lek for ham. Stundom gikk han på teateret og liknende steder, stundom til frelsesarmémøtene. Det ene som det andre var like morsomt for ham. Da han en kveld i januar 1887 satt på et teater, ble det ganske klart for ham at dette jag etter alt som kunne synes å være morsomt og lystig, slett ikke gav så meget. (...) Og før forestillingen var slutt, styrtet han ut og til et frelsesarmémøte, der han snart lå framme ved botsbenken. Det ble en virkelig omvendelse.»

Med sine finslipte formuleringer oppnår nok Forkynneren sterkere poetisk konsentrasjon, trøkk og dybde enn den unge Storm. Men det er en urettferdig sammenligning. Teksten er fin, den – og 1908 ble den utstyrt med en solid allsangmelodi med godt løfft, skrevet av den svensk-amerikanske komponisten og sangeren Johann Alfred Hultgren (1861–1942). Teksten ble for øvrig sunget også til de kjente melodiene «Fjäriln vingad syns på Haga» (Carl M. Bellman) og «Här är gudagott att vara» (Gunnar Wennerberg).

Du kan høre salmen, sunget av Byneset Songlag, i NRK-produksjonen *Salmeboka minutt for minutt* (Episode 32).

Hovedkilder: «Nytt norsk salmeleksikon» bd. IV (hovedred.: Stig Wernø Holter, Fagbokforlaget 2018) og «Stevnemøte med salmeboka» (Vidar Kristensen, Eide forlag 2019).

SØNDAGSTEKSTEN

• KYNDELSMESSE
• KRISTI FORKLÅRINGSDAG
• SAMISK NASJONALDAG

FASTELAVN
ASKEONSDAG
FØRSTE SØNDAG I FASTETIDEN
ANDRE SØNDAG I FASTETIDEN

KYNDELS- MESSE

2. februar 2024

Luk 2,22-40; 1 Sam 1,21-28; 1 Joh 1,1-4
Liturgisk farge: Hvit

Om dagen

Kyndelsmesse er tilbake i Den norske kirke etter at dagen ble fjernet som helligdag da myndighetene i 1770 bestemte å redusere tallet på kirkelige festdager. Navnet kommer det norrøne ordet *kyndill* (av latin: *candela*) som betyr fakkell eller lys. Dagen markeres gjerne i form av en lysmesse for å feire at Kristus bringer lys til verden, nettopp i tider preget av mørke og menneskelig nød, i tillit til at dette lyset bringer rettferd, frihet og fred.

Ar kyndelsmesse er lagt til 2. februar, skyldes at denne dagen er førtiende dag jul. Som Lukas beretter, var Marias renselsestid ifølge jødisk tradisjon (3 Mos 12) nå til ende og Jesus-barnet ble brakt til templet hvor foreldrene kunne bringe fram det offeret som Moseloven foreskrev. I katolsk middelalder kom dagen til å bli en av de viktige merkedagene for jomfru Maria, som festdag for hennes renselse.

Fra gammelt av hørte kyndelsmesse blant kirkens mest populære festdager. Allerede på 300-talet ble dagen feiret i Jerusalem, blant annet i form av en prosesjon som gikk fra Gravkirken til Oppstandelsesbasilikaen. Flere paver ivret for å innføre dagen i Roma; de ble hjulpet av det faktum at den 2. februar fra før av var en hedensk merkedag til ære for gudinnen Ceres som ble feiret med en lysprosesjon. Slik fikk kyndelsmesse sitt særlige preg som lysmesse. Som følge av den særlige plassen vokslysene hadde, ble det forordnet en liturgi for å innvie og velsigne kirkens rituelle lys denne dagen, til bruk for hele det kommende år. Voksløs ble også tatt med hjem, folk mente de brakte velsignelse og vern mot ondskapens krefter. I norsk middelalder ble dagen en av årets viktige merkedager; folk

festet seg ved tegn i naturen og barnas adferd denne dagen og tolket de som varsler om hva som kom til å skje dette året.

Den folkereligjøse praksis kunne ta fokus bort fra dagens kristosentrisk budskap om ham som er «et lys til åpenbaring for hedningene og ditt folk til ære» (Luk 2,32). I pakt med denne forståelsen besluttet Det andre Vatikankonsil (1962-65) å gi dagen en ny betegnelse: «Herrens fremstilling i tempelet». Slik feirer vi dagen, som en påminning om julens budskap i åpenbaringstiden, at dette budskapet om frelse gjelder alle folk og til alle tider, til «fall og oppreisning», slik at mektige støtes ned og de lave løftes opp, som det heter i Marias lovsang (Luk 1,52).

Troverdige vitner

Lukas har som hovedansvarliggende at framstillingen av Jesu liv og gjerning skal være pålitelig (Luk 1,4). Det gjelder de historiske rammene som innleder beretningen om da Jesus ble født i Betlehem, men like mye hans autoritet som Guds sendebud, ikke bare til eget folk, men til hele verden.

Her spiller Simeon og Anna en sentral rolle som troverdige vitner. Når Jesus bringes til templet, ser de to det ekstraordinære i det som tilsynelatende er en ordinær religiøs rite og et hvilket som helst guttebarn. Uten forvarsel tar Simeon Jesus fra foreldrene og begynner å lovprise Gud fordi barnet han holder i armene sine, er virkeligjøringen av den forventningen om frelse han har båret på år etter år. På samme måte lovpriste også Anna Gud og vitnet om barnet og den friheten det skulle bringe til Jerusalem.

To vitner, en mann og en kvinne. Lukas gir plass både for menns og kvinners tro og

forventninger. Samtidig veier vitnesbyrdene til disse to veier ekstra tungt, de to personifiserer jødisk tro og fromhet. Simeon beskrives som «rettskaffen og gudfryktig»; om Anna sies det at hun nærmest har gjort templet til sitt hjem. Slik Lukas omtaler henne, må hun ha oppnådd en uvanlig høy alder: 84 år som enke etter 7 års ekteskap tilsier at hun må ha vært over 100 år. Poenget er selvsagt trofasthet og utholdenhet gjennom lange og krevende tider. Den rollen må kjempende kristne på Lukas' tid ha kjent seg igjen i og gjort til et forbilde.

Simeon og Anna opptrer som troverdige eksempler på den vakttjenesten Gud kaller til, etter forbilde av GTs profeter. De hadde to hovedoppgaver: Den første besto i å påtale uretten som fulgte av at folket, og særlig de mektige, hadde vendt Gud og hans bud ryggen. Den andre og åpenbart viktigste oppgaven gikk ut på å forkynne Guds kommende frelse og å vitne om den gjennom rettskaffen og gudfryktig vandel, slik det sies om Simeon. Anna standhaftige fromhet, i faste og bønn, står i tydelig motsetning til nytelsesidealet i Lukas' hedenske samtid, da folk var opptatt av å demonstrere egen posisjon og ære, for eksempel ved å arrangere overdådige festmåltider. Også i vår tid et gyldig vitnesbyrd om betydningen av en alternativ livsstil og hva sann fromhet består i.

Samtidig er Simeon og Anna tydelige i sitt vitnesbyrd om er at frelsen ikke er belønning for lang og trofast tjeneste, men helt og holdent Guds verk. Derfor reagerer de med lovprisning og takk når de ser Jesus. Nå er de frie til å fratse den vakt-tjenesten Gud har lagt på dem. Når Simeon sier at han nå kan «fare herfra i fred», har ordene ingen bismak av å være avskjediget, utsagnet innledes av et emfatisk *nå*, som proklamasjon av en tid ny i ferd med å bryte inn. Derfor kan han i fred anse sitt profetiske oppdrag som fullført, «*mission completed*». Tjenesten for Gud er ikke en tidsbegrenset forpliktelse som overlater tjeneren til glemmeboken når den er fullført. Den er et hellig oppdrag omgitt av og båret oppe av nådefulle løfter om frelse og fred som også den som har avsluttet tjenesten, gis del i.

Et lys for hele verden

I de to første kapitlene av Lukasevangeliet tegnes en frelseshistorisk linje fra Jerusalem til verdens ender, fra det partikulære til det universelle. I begge har tempelet en sentral rolle som sentrum

for jødernes tro og religiøse praksis. I det første møter vi tempelpresten Sakarja og fortellingen om da Johannes døperen ble født; parallelt beretter det andre kapitlet om Jesus fødsel og ender med at han framstilles i tempelet. Begge fødselene ledsages av underfulle hendelser, engler bringer bud fra himmelen. De som opplever dette, svarer med lovsang, i takk til Gud som «har sett til sitt folk og forløst det» (Luk 1,68). Selv om både Marias og Sakarjas lovsanger har tydelige universelle undertoner, blir dette budskapet først fulltonet når englene synger for gjeterne på Betlehemsmarken og får sin endelige bekreftelse av Simeon og Anna i tempelet.

Lukas ser ikke motsetning, men kontinuitet mellom jødisk gudstro og budskapet om frelse for hele verden. Dette er i samsvar med profetiene i Jesaja-boken om Jerusalem som bringer lys til alle folkeslag (Jes 60,1-3), imidlertid slik at de nå fristilles fra tempelet som bygg og kultsted; dets ultimate rolle er å vitne om Jesus som oppfyllelsen av alle løftene Israelsfolket er blitt gitt gjennom hele dets historie. Det gjør at Simeon og Anna ikke er tilfældige figurer den dagen Jesus bæres til tempelet, men talspersoner for tempelets viktige, men tidsbegrensede rolle i Guds universelle frelsesgjerning.

Bekreftelsen av Israels rolle i frelseshistorien er teosentrisk i den forstand at det er Israels Guds og hans løfter som har den avgjørende rollen i alt som skjer. Slik var det for Hanna da hun bar Samuel til tempelet og priste Gud for hans storverk: «Han reiser den svake opp av støvet og løfter den fattige fra dyngen» (1 Sam 2,1-10). På samme måte vitner beretningene om Johannes' og Jesu fødsel om Guds miskunn som skinner «for som dem bor i mørke og dødens skygge» og som leder «våre føtter inn på fredens vei» (Luk 1,79).

Til fall og oppreisning

Midt i takken og gleden fastslår Simeon at Jesus «er satt til fall og oppreisning». Her er ingen plass for lettbenet triumfalisme eller framgangsteologi; det ligger i evangeliets vesen at det vil vekke motstand. De som har bygget sin posisjon på urett, de som har funnet seg vel til rette med tingenes uholdbare tilstand og foretrekker å forbli i egen komfortsone, vil oppfatte lyset som truende.

At Israel nevnes spesielt, skal ikke leses som en dom over det jødiske folket, men heller som

en profetisk konstatering: Selv ikke de som hadde de beste forutsetningene for å se lyset, tok imot det. Her er ingen plass for religiøs arroganse, det vet Lukas også med tanke på egen hedensk samtid: Mange bærer tanker i hjertet som gjør dem til motstandere av evangeliet glade budskap og lar dette komme for dagen (Luk 2,35). Igjen et teosentrisk poeng: Alt avhenger at lyset fra Gud, dets egen bærekraft og evne til å vinne over mørket som omgir det.

Det er et poeng at Simeon annonserer Jesu korsvei idet han velsigner ham. Det er i samsvar med profetiske løftet om Herrens lidende tjener (f.eks. Jes 53 – det er i denne tjeneren Gud har sin glede, Jes 42,1). Det som utenfra kan oppfattes som en historie om motstand og nedtur, blir i lys av dette løftet et budskap om frelse og frihet, korsveien leder til seier over alle mørkets makter, til oppreisning – både for Israel og hele verden.

Den vitnetjenesten er kirken kalt til å bringe videre (1 Joh 1,1-4), som lys-bærere bevitne at ordet om oppreisning har større virkekraft enn ordet om fall. Midt i vår verden er og forblir Kristus verdens lys.

Salmeforslag

101 Kristus er verdens lys
12 Våkn opp du som sover
699 Hører du den himmelige sangen
559 Gud, send ditt ljøs
604 Jesus, livets sol og glede
431 La oss vandre i lyset

.....
**KJELL NORDSTOKKE, PROFESSOR
EMERITUS VID
KJELL.NORDSTOKKE@VIKENFIBER.NO**
.....

KRISTI FORKLÅRINGSDAG

4. februar 2024

Tekstar: Mark 9,2–13; 2 Mos 3,1–6;
2 Pet 1,16–18
Liturgisk farge: Grøn

Vanskeleg tekst

Eit par gonger har eg undervist eit emne på MF der studentane skal arbeide seg gjennom preikesundagar med såkalla «vanskelege tekstar». På planen stod sundagar med naturstridige mirakelforteljingar og tekstar med problematiske gudsbilete, i fyrste rekke ofringa av Isak, og sundagar der tekstane har misogynt, rasistisk eller antisemittisk tolkingspotensial. Alle desse temaområda er viktige å jobbe med, men eg insisterte på å også ha med Kristi forklåringsdag på lista. Grunnen var ikkje at denne dagen har tekstar med opplagde provokasjonar eller støytsteinar. Med tekstar som desse skal ein snuble ganske grundig i preikearbeidet for å utløyse skuffa e-postar og sinte lesarbrief. Derimot er der ein overhengande fare for å ikkje skape reaksjonar i det heile teke, og det er eigentleg verre.

Medlemsundersøkinga kyrkjerådet fekk gjennomført hausten 2023, gav i det store og

heile signal om at Den norske kyrkja held status quo sånn nokolunde. I kapitelet om kva kyrkja betyr for medlemmene, er der derimot eit par funn som burde få det til å gå kaldt nedover ryggen på alle som jamleg trør opp på ein preikestol. Berre 22 % av medlemmene meiner at «kyrkja set ord på mykje av det som er viktig for meg», og berre 18 % meiner at kyrkja er viktig i deira åndelege liv. Her har predikantane som fortolkarar av teologien og den menneskelege erfaringa, både den kvardagslege og den ekstraordinære, ei formidabel utfordring. Denne utfordringa vert akutt på ein Kristi forklåringsdag, der tekstane handlar om ei åndeleg erfaring, langt utanfor kvardagslivet, framstilt i eit framandarta biletspråk. Predikanten si utfordring er å knyte saman teksten, den kyrkjelege tolkinga og tilhøyrarane sine erfaringar på ein måte som verkeleg rører ved tilhøyrarane. Her får ein lite gratis. Ein må gjere jobben sjølv og finne eit språk som held. Eg meiner framleis at ein med

full rett kan rekne denne dagen som ein av dei verkeleg vanskelege i kyrkjeåret.

Markus-strategien

Preiketeksten denne sundagen handlar om Kristi forklåring. Dette er ein underleg og framand episode i evangelia. Jesus er rett nok ganske ofte litt fjern og seier og gjer ting som heilt tydeleg kjem frå ein annan stad, men i utsjånad og framtoning er han skildra stabil og på alle måtar dennesidig heilt fram til oppstoda. Forklåringa på fjellet er unntaket. Den røyndomen som heile vegen ligg bak og under det Jesus gjer og seier, vert her synleg. Like før denne episoden har Peter vedkjent Jesus som Messias. Har alt ant noko av dette – no får han sjå det.

Markus si forteljing om Kristi forklåring er den eldste og mest rufsete versjonen av forteljinga me har overlevert. I kjend stil er ho knappare enn parallellane, samstundes som ho har detaljar som Matteus og Lukas har utelate, truleg fordi dei vurderte dei som overflødige. Dette gjeld til dømes innskotet om at når kledda til Jesus vert kvite, vert dei så kvite «at ingen som bleikjer klede her på jorda, kan få dei så kvite». Ein vesentleg ting dei vidarefører, er sekvensen av Peters vedkjenning, deretter forutseiing av Jesu eiga lidning og tale om læresveinane si etterfølging, og til sist forklåringa. Same sekvensen finn ein i Matteus 16–17 og Lukas 9. Dette har tydelegvis også for Markus sine fyrste lesarar vore så meiningberande at dei har teke det med vidare.

Det som derimot vert borte, er Markus si snedige ramme rundt denne forteljinga. Dei tre gongene Jesus fortel at han skal lide og døy, kjem i Markus i rask rekkjefølgje. Før og etter denne sekvensen finn ein forteljingar om lækjingsunder (8,22–26; 10,46–52). Både desse underforteljingane handlar om blinde som får synet attende. Den fyrste, som manglar synoptiske parallellar og heller ikkje er med i tekstboka vår, set perspektivet for det som følgjer. I denne forteljinga lækjer Jesus med spytt og handspålegging, slik han også gjer i 7,31–37 (som for så vidt finst i tekstboka). Meir vesentleg er det at helinga skjer i to omgangar. Etter den fyrste har mannen som var blind, berre delvis fått synet attende. «Eg ser menneske. For eg skimtar noko som liknar tre, som går omkring», seier han – før Jesus legg hendene på han på

nytt, og han kan sjå heilt klårt. Noko av det same skjer i sekvensen som følgjer – læresveinane har alt sett noko, men dei får sjå meir.

Dette framhevar synssansen si rolle i preiketeksten. I siste verset før teksten byrjar, snakkar Jesus om dei som skal sjå Guds rike kome med kraft. Les ein gjennom forteljinga og leitar etter direkte og indirekte uttrykk for «å sjå», ser ein kor stor del av forteljinga som eigentleg er skildring av synsinntrykk. Jesus forandrar form «framfor dei» (Bibel 2011 er overtydeleg med «for auga deira»). Kledda til Jesus vert ikkje berre kvite, men skinande kvite, eit uttrykk for synsinntrykket dei framkallar. Elia og Moses «vert sett av dei», for å omsette pedantisk. Skya som dukkar opp, «legg skugge over dei». Til sist forsvinn synsaspektet i den norske omsetjinga av vers 8. På gresk står det ikkje at Jesus var hos dei, det står at «då dei såg seg rundt, såg dei ingen utan Jesus åleine saman med dei». Leddet med det dei såg er langt, og det er forståeleg at omsetjarane har brote det opp til to setningar, men då har ein mista poenget at læresveinane ser Jesus åleine.

I denne skildringa av ei spektakulær og ekstraordinær erfaring legg ikkje Markus vekt på å forklare. I staden legg evangelisten vekt på å skildre det læresveinane sansar. I tillegg til alt dei ser, høyrer dei også Guds stemme som gjev ei autoritativ utsegn om kven Jesus er. Men ved sidan av dette er det rom for forvirringa til Peter og diskusjonen mellom læresveinane på veg ned frå fjellet om alt dei ikkje forstår.

Framandspråk

Det læresveinane ser på toppen av fjellet, er i og for seg ikkje oppsiktsvekkande, når ein fyrst aksepterer premissen om at Jesus er Guds son. Forteljinga føyer seg inn i ei lang rekkje av jødiske skildringar av møtet med det heilage. Skya er eit standardelement når jødisk litteratur snakkar om Guds nærvær, både på Sinai (2 Mos 24,15–18 etc.) og i tempel og tabernakel (2 Mos 40,34–38; 1 Kong 8,10–13 etc.). Skinet frå dei kvite kledda minner om glansen frå Mose andlet etter møtet med Gud på Sinai (2 Mos 34,29). At Moses dukkar opp saman med Jesus, er såleis ikkje overraskande, og heller ikkje Elia, sidan han vart teken opp til himmelen (2 Kong 2,1–12). Til liks med Moses er også Elia knytt til Messiasprofetiar. At to figurar frå Israels fortid dukkar

opp saman har også eit førebilete i korleis Onias og Jeremia synte seg for Judas Makkabeus i ein draum (2 Makk 15,12–16). Synsintrykka høyrer med andre ord til i eit standardisert repertoar for korleis ein skildrar slike møte – det er eit kodespråk som på same tid ligg der som del av dei litterære konvensjonane og som del av læresveinane si forforståing.

Lesetekstane denne dagen understrekar dette poenget. Frå 2. Mosebok les me om den grunnleggjande openberinga for Moses når Gud syner seg for han i ein brennande busk. Legg gjerne merke til kor mange ord for «å sjå» som finst også i denne teksten. Teksten frå 2. Peter er ein endå meir fascinerande sak. Eit overveldande fleirtal av forskarar meiner at 2. Peter er ein opplagt pseudepigraf tilskrivne Peter lenge etter at han var død. Det gjer ikkje teksten mindre viktig, for han understrekar tvert om korleis det Peter såg, det han var «augevitne» til, framleis spelte ei viktig rolle i dei kristne forsamlingane heilt mot slutten av nytestamentleg tid.

Predikanten si freisting

Ein predikant kan vere freista til å forklare alt dette. Både forklåringsforteljinga og Mosesforteljinga har jo til overmål autoritative utsegner frå Gud sjølv som gjev fasiten på kva som går føre seg. Om ein hoppar rett dit, endar ein opp med å lukke forteljinga. Der er ikkje lenger rom for undringa, for nye og uforklarlege erfaringar, ikkje eigentleg rom for ein levande Gud som kjem menneske i møte. Ein har rasjonalisert bort heile greia og gjort Jesus til ein del av ein ryddig og heimsleg teologi.

Rudolf Otto skreiv i *Das Heilige* (1917) om den grunnleggjande religiøse erfaringa av

møtet med det heilage. Den latinske nøkkelfrasen «mysterium tremendum et fascinans» er vel kjend. Det heilage møter menneske som eit mysterium, noko heilt annleis og paradoksalt, som på same tid skræmer og og tiltrekkjer. Peter sin reaksjon i denne forteljinga, der han er livande redd, men samstundes vil bygje hytter for å halde fast i opplevinga, er eit klassisk døme på denne doble reaksjonen. Ein ting Otto påpeikar i Det nye testamentet, er at ein slepper ikkje denne tanken på Gud som det som er heilt annleis. Gud vert inkarnert, Gudsriket kjem til oss og er mellom oss og inne i oss, men det er likevel noko skræmande annleis. Denne spenninga finst der, og vert uttrykt mellom anna i dagens preiketekst.

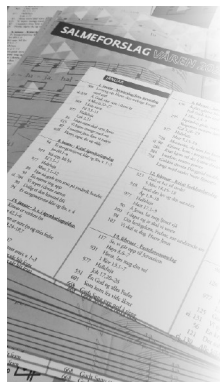
Det er ein invitasjon til å sjå nærare på røyndomen rundt oss, på det me opplever og erfarer. Ei preike på forklaringsdagen bør også vere ein invitasjon til å bli med på fjelltur, til å sjå seg rundt og leite etter spor av Guds rike, det som er nært og samstundes heilt annleis, her midt i mellom oss. Det vert me ikkje ferdige med med det fyrste.

Salmeframlegg

98 – Din herlegdom, Frelsar,
me undrande ser
104 – I et skur ved Betlehem
482 – Deg å få skode
102 – Vi skal se deg, Herre Jesus

PER KRISTIAN HOVDEN SÆTRE
SOKNEPREST I HORNINDAL, AUSTEFJORD
OG STORFJORDEN

Vil du ha MF salmekalender?

Få salmeforslag til gudstjenester
tilsendt gratis!

Be om kalenderen i en e-post til
info@mf.no

SAMEFOLKETS DAG/ SAMISK NASJONALDAG

6. februar 2024

Tekstar: Matt 22,34-40;
Salme 126,1-6 og Fil 4,4-9
Liturgisk farge: Grøn

Om dagen

Samefolkets dag eller samisk nasjonaldag – det brukar å dukka opp litt diskusjonar om dagen kan kallast nasjonaldag. Einskilde hevdar det blir i konkurranse med Grunnlovsdagen 17. mai. Då er det greitt å hugsa skiljet mellom nasjon og nasjonalstat. Det er Grunnlova for nasjonalstaten Noreg vi feirar 17. mai. Det samiske folk har ingen nasjonalstat, men høyrer heime i det som har blitt fire nasjonalstatar – Noreg, Sverige, Finland og Russland. Så det er ingen problem å kalla 6. februar nasjonaldag. Den 15. samekonferansen i Helsinki avgjorde i juni 1992 at nasjonaldagen skulle vera den 6. februar. Dagen har sitt opphav i det første nasjonale samiske landsmøtet i Trondheim 1917. På det møtet var det òg deltakarar frå Sverige på same måten som samar frå norsk side av grensa deltok på møtet i Östersund i 1918.

I Den norske kyrkja er det eit mål at den samiske nasjonaldag blir markert i alle kyrkjelydar, både i gudstenesta og i trusoppføringa. Samisk kyrkjeråd har utvikla ei rekkje ressursar til markering av nasjonaldagen. Du finn det på <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/samisk-kirkeliv/gudstjenesteliv/kirkelig-markering--samenes-nasjonaldag/>.

Samisk nasjonaldag er felles for alle samar i Russland, Finland, Sverige og Norge. Den norske kyrkja feirar òg samisk nasjonaldag og står saman med den verdsvide kyrkja i arbeidet med å løfte urfolks verdigheit, livsvilkår og rettar. Dette er motivert i kyrkja sitt trus- og verdigrunnlag.

Førebuing til dagen:

Ta kontakt med sameforeininga, om det finnest ei slik lokalt. Høyr og med historielaget om samisk historie lokalt. Kjenner du til andre lokale ressurspersonar, så spør dei gjerne. Men ver merksam på at medan nokon gjerne vil og kan bidra, så er det vanskelegare for andre. Som prest og kyrkje er det vårt ansvar å ta fram ressursar hjå oss sjølve og bruka det så òg dei samiske

sidene ved kyrkja og den einskilde kan kjenna seg heime i gudstenesta.

Ei god og viktig del av førebuinga er òg å gjennomføra kurset «Fornorskning, forsoning og folkekirke» som vart lansert våren 2023. Det ligg på kurs.kirken.no. Sjå gjerne kurset i lag i staben. Det er viktig å ha kjennskap til fornorskinga for å møta folk på ein god måte denne dagen.

Eit par korte sitat frå Stortingsrapporten om fornorskinga fortel om samanhengen denne dagen står i (s. 22 pkt 1.1.3): «Nedvurderingen av samisk ... språk og kultur førte til språk- og kulturtap og også kunnskapsløshet om gruppene i befolkningen» og vidare om tiltak (s. 652 pkt 26.9.1): «Det er behov for mer kunnskap om samer, kvener/norskfinner og skogfinner og om fornorskingshis-torien og urett. Befolkningens generelle kunnskap om skogfinner, samer, og kvener er svært mangelfull.» Heile kommisjonsrapporten kan lastast ned på <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Organene/sannhets-og-forsoningskommisjonen/>

Det er svært varierende kor mykje kontakt folk har med sine samiske røter – eller kor godt ein kjenner sine samiske naboar. Korleis er det hjå deg? Og uansett kvar du bur i landet, så har folk flytta til og frå og har familie andre stader. Alle kommunar i landet har personar som er registrert i Sametinget sitt valmanntal. Og alle bur vi i eit land som har ført ein politikk der det samiske skulle forsvinna. Korleis taklar vi «nedarva synder»? Og kor mykje vil vi gi andre rom – om det betyr at eg og mitt må ta eit steg til sides?

Tekstane

Salme 126 er «ein song ved festreisene». Nasjonaldag er fest. Salmen her har jubelen i kontrast til det som var. Det samiske folk har blitt påført mange år. Det var norsk politikk at det samiske skulle forsvinna som ei naturleg utvikling. Politikken slutta på 50-talet, men effekten av den gir verknader òg i dag. At det

likevel finst både levande språk og kultur som no blir løfta opp og fram i mange samanhengar, kan vera som at «lagnaden har blitt vend». Og det kan ein takka Herren for, slik det òg blir nemnt i bønna for dagen.

Fil 4,4-9 er ein av dei store gledestekstane i brevlitteraturen. Ei oppmoding til å gleda seg, leggja bort all uro – og å gjera godt. Brevet er forfatta medan Paulus sit som fange. Likevel: «Tross ytre trengsler og motgang er brevet som intet annet brev behersket med en gledens grunntone.» (Studiebibelen VII s. 149.) Fokuset er at Kristus skal bli herleggjort, om det no er «ved liv eller død» for Paulus sjølv. Filipparane blir åtvare om motstand og spild (1,27-2,4) og vranglære (3,1ff) og kamp, men brevet blir avslutta med glede og takk (kap 4).

Matt 22,34-40 er sentrert omkring det doble kjærleiksbodet. Matteusevangeliet er tydeleg på at Skrifta blir oppfylt med Jesus. Og her har vi lova i konsentrert form. Alle dei tre synoptikarane har med forteljninga. Hjå Lukas er spørsmålet «korleis få evig liv», og det er ein lovkunnig som gir dette svaret. Vidare får vi der oppfølginga med den miskunnsame samaritanen på spørsmålet «kven er min neste». Både hjå Markus og Matteus er utgangsspørsmålet «kva bod er det største». Her hjå Matteus er striden gjort tydelegare med at dei «ville setja han på prøve». Vidare fortset teksten hjå Matteus med spørsmålet om kven Messias er som ein del av eit ordskitte med farisearar. Like før vår tekst er Jesus i ordskitte med saddukearane om ekteskapsproblematikk etter oppstoda når ein mann har blitt enkemann fleire gonger. Så vår tekst står i ei samling stridsamtalar. Det tydeleggjer Jesu bodskap.

Forenkling av lova sine 613 forbod/påbod er kjent i jødisk tradisjon, jfr. Matt 7,12. Samanfatinga vi får av lova i vår tekst er ei samanstilling av to sentrale bod: *sjema*/truvedkjeninga 5 Mos 6,4f og nestekjærleik, 3 Mos 19,18 (som rett nok gjeld *landsmenn*, og difor er Lukas-fortsetjinga meir radikal). Det tredje leddet i «å elska Herren» - *av alt ditt vit* – står i 5 Mos 6,5 som *makt*. Jødisk tradisjon tolkar dette leddet som eigedom/formue (Hans Kvalbein: *Matteusevangeliet* [Bibelverket] bd I s. 170). Vi kan kanskje sjå ei lita endring i tolkinga her, men det ligg uansett fast at det er ein totalitet i det «å elska» med heile seg. Ein skal ikkje tena Gud av frykt, men av kjærleik. Då

blir tenesta for Gud – og nesten – utan skjulte motiv og (bak)tankar om eigen vinning.

Lova i konsentrert form er altså «å elska», ikkje reglar. Her kan vi ta med interessante tankar frå prof. em. Werner G. Jeanrond i Vårt Land 16/12. Han meiner både katolsk (Aquinas) og protestantisk (Luther) fokus på rett tru har lagt ein grunn for kolonisering og undertrykking av folkegrupper:

«Jeg mener at det første vi skal gjøre i avkolonisering er å sette oss ned og lytte, til ofrene, til Gud, mine medmennesker, de jeg avskyr og også meg selv. Jeg ser på det som et kjærlighetsarbeid. ... Troen har blitt overvurdert, og kjærligheten har blitt undervurdert. ... Troen kan vi bestemme. Kjærlighet er med nødvendighet grenseoverskridende. Hadde vi tenkt mer på hva kjærlighet er, hadde vi kanskje hatt et annet forhold til samene, kvenene og skogfinnene, for da hadde vi jo respektert dem som våre medvandrere, i stedet for objekter som vi må kolonisere for å sette ut i livet hva vi mener er sant.» Men kva er kjærleik? Korleis viser den seg?

- Kjærleik er meir enn kjensler. Kan vi seie at kjærleik er handling med gode kjensler/vilje/dønskje?
- Kjærleiken set den andre først.
- Kjærleiken kan vera takksemnd og respekt for arv frå formødre/forfedre, jfr. 4. bod.
- Kjærleiken er å sjå menneske og ikkje handling.
- Kjærleik er å ope ta imot andre utan at eg skal få dei til å passa inn i mitt mønster, frå andre folk(-eslag) til nær familie, inkludert barn og ektefelle.

Det kan òg vera mange gode intensjonar omsett i handling som slår feil ut. Kven av oss har ikkje tenkt at «slik og slik er best for den/dei», men så vart det slett ikkje slik. Det kan til og med henda med gåver vi gir. Det er viktig å lytta, å spørja kva den andre treng/vil. Historia har òg hatt sine overivrige Guds tenarar som har gjort meir skade enn gagn. Det kan t.d. diskuteraast om «samenes apostel» Thomas von Westen med si nedvurdering av og kamp mot samisk kultur kom i den kategorien.

Til preika:

Kven er kyrkjelyden din på (næraste søndagen til) Samefolkets dag? Er dei klare for feiring,

eller må dei høyra litt om «det samiske Noreg» først? Eg trur det uansett er viktig å feira som eit fellesskap, eit «vi». Dagen blir ikkje markert for samane si skuld, men av di samisk er ein del av kyrkja. Det vi kan gjera er

- å seia takk! Takk for land og folk og mødre og fedre som har satt gode spor. «Takk for at vi alle kan gleda oss over arven vår og landet til forfedrane.» Takk for Guds omsut og gode gåver, jord, luft, vatn – og nåde.

- å elska Gud og nesten. Kva er det å elska – med alt ein har? Tid, kapital, tanke. I innleiinga til Matteuskommentaren skriv Kvalbein: «... vi i Vestens folkekirker trenger å høre kall til omvendelse. ... Våre materialistiske velferdssamfunn frister oss til å erstatte gudsfrykt med menneskefrykt, etterfølgelse med tilpasning, kall med karriere, nestekjærlighet med selvdrykkelse.» (Kvalbein bd. II s. 59).

Kan tradisjonell samisk tilknytning til naturen vera eit innspel her? Ein brukar/forvaltar naturen helst utan å setje spor. Ein spør fjellet og landet om lov til å bruka det, vandra gjennom, setja opp buplass, fortel treet kvifor ein treng det før ein hogg det ned.

- «din neste som deg sjølv», ein del utlegningar dei seinare åra les i dette at det er viktig å elska seg sjølv for å kunna elska andre. Det kan vera noko i det, men det blir ei bisetjing i denne samanheng. Til denne dagen kan vi tala om å gie livsrom, moglegheiter og anerkjening til det samiske folk, til det samiske rundt oss, til det samiske i oss – alt det gode som kvar og ein ønskjer for seg sjølv.

Liturgi

Bruk gjerne eitt eller fleire liturgiske ledd på samisk denne dagen, sjå Gudsteneste2020. For meir utvida liturgi og hjelpefiler kan du gå inn på <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/samisk-kirkeliv/gudstjenesteliv/liturgier/>.

Liturgisk musikk: Det er skreve heile seriar for nordsamisk og sørsamisk tekst. Nordsamisk kyrie står i N13 976.6. Ta kontakt med Nord-Hålogaland bd-kontor for meir nordsamisk liturgisk musikk (komp. Halvdan Nedrejord). Sørsamisk liturgisk musikk (komp. Frode Fjellheim) finn du via lekkja over her.

Salmeforslag

Forslaga nedanfor er frå N13, men merk at det finst òg egne salmebøker på både nord-, lule- og sørsamisk med eit større utval av samiske salmar enn dei 3x15 i N13, register rett før Alfabetisk register i N13. Syng ein salme eller i det minste eit vers på eit eller fleire samiske språk denne dagen.

Sjå listene med samiske salmar bak i salmeboka.

758 – Landet under Store Bjørnen (Samefolkets song/nasjonalsongen).

Kommentar til v. 4 og siste linje

«Sameland for samene!»: Dette er annleis enn det framandfiendtlige

«Norge for nordmenn». Det er ei

markering og eit (nød-)rop om at samar

må få leva som samar i landet samar

alltid har budd, trass i fornorskinga som

har vore. Stortingsmannen Isak Saba

forfatta teksten i 1906.

48 – Deilig er jorden, står på nord- og

sørsamisk

976.6 – nordsamisk Kyrie

241 – Biejjiem jïh askem/Solen och

månen, kan brukast som Gloria-ledd

743 – Guds kjærleik er som stranda og

som graset

666 – Å leva, det er å elska

290 – Takk, gode Gud, for alle ting

370 – Májnnut Hærráv/Lovsyng Gud

293 – Many and great/Albmi ja eanna

639 – Gulá muv ráhkálvisájt/Hör mina

böner

831 – Gæjhtoe, gæjhtoe! (Takk Gud, for

denne dagen!)

.....
**EINAR SØRLIID BONDEVIK, PREST I
SØRSAMISK OMRÅDE**
EB788@KIRKEN.NO
.....

FASTELAVNSSØNDAG

11. februar 2024

Tekster: Joh 12,20-33; Jes 53,1-5
og 1 Kor 1,18-25.
Liturgisk farge: Grønn

Til dagen

Festen før fasten. Kremboller! Grenselandet mellom vekst og ettertanke. Piñata! Fastelavn er en dag som spenner bredt – men hvilken vei vil man spenne den bredest? Tekstene våre i dag åpner opp for både hode og hjerte i dypeste forstand.

Til tekstene

I teksten fra GT er vi i slutten av deuterog-Jesaja, i den siste av bokens tjenersanger. Disse sangene i seg selv er omstridte, både i mening og opprinnelse. De kan være et senere tillegg til Jesaja-boken, og kan både tolkes som en konkret personifisering av Israelsfolket, eller til å handle om ett konkret menneske. Det er ikke unaturlig innenfor våre rammer å tolke teksten kristologisk, som et uttrykk for Herrens lidende tjener på korset.

Epistelteksten fra 1. Korinterbrev er det lett å lese som en advarsel til korinterne, som jo bodde og levde livet sitt i en pulserende by med mange inntrykk fra verden. Kunnskapen som verden byr på, var i følge Paulus her ikke noe å trakte etter.

Evangelieteksten er rett etter Jesu inntog i Jerusalem. Alle tegnene i Johannesevangeliet er gjort, og kun den siste etappen mot lidelsen og døden gjenstår. På vei dit er dagens pretekst ett av de siste menneskemøtene Jesus har ute i det offentlige før han blir alene med disiplene.

Til prekenen

Det er som om man aner en slags positiv fordøm i dagens evangelietekst (som Paulus ikke finner like positiv i epistelteksten). Den positive fordømmen er at disse grekerne representerer en dannelse og kunnskap som tilfeldighetene spiller på lag med når de har lagt høytidsfeiringen til Jerusalem og ser Jesus ri inn på en esefole og bli tatt imot som en konge. Denne mannen ønsker grekerne å snakke med – og det de får høre fra Jesus er både kunnskap og følelser. Dyp kunnskap, både i filosofisk og religiøs forstand. Som metaforen om det kornet som dør og med

det blir rikt frukt, eller som det eksistensielle utsagnet ”Den som elsker sitt liv, skal miste det. Men den som hater sitt liv i denne verden, skal berge det og få evig liv.” Og videre at man ærer Gud ved å tjene Jesus.

Så kommer et skifte der Jesus deler sine egne følelser: «Nå er min sjel fylt av angst». Fra det intellektuelle til det følelsesmessig. Det er et brått skifte. Teksten tar oss med det inn i flere livsperspektiver – opp i det høye og ned i det dype. Og i begge perspektivene finnes Jesus.

Noen ganger går disse kontrastene hånd i hånd, noen ganger opplever vi dem om hverandre. Fastetiden er, som Peter Halldorf skrev det, «et fortettet uttrykk for hva hele livet er tenkt å være. En vandring der hjertet utvider seg, og utvider seg, så det til slutt kan romme hele verden». Fastelavn er, blant annet, en forberedelse til fasten. Og, skal vi gjøre så mye som et forsøk på å få hjertet vårt til å romme hele verden er det mildest talt en dualitet vi går i møte, både i vår egen verden og i den verden vi ser når vi skal løfte blikket.

Vekstfargen i kirken, den grønne, tar seg etter denne søndagen årets lengste pause. I første omgang ikler kirken seg den fargen som nok det er lettest å tenke at verden har – fiolett. I alle fall om man ser på meningen bak fargen; sorgen, oppgjøret, boten, forberedelsen. Verden har for all del alle farger, men i alle fall min verdensanskuelse har blitt mer fiolett i løpet av de siste årene. Jesu angst er definitivt knyttet til vissheten om at timen hans har kommet. Akkurat dette med *timen* er et nøkkelbegrep i Johannesevangeliet. Allerede i kapittel 2 sier Jesus at hans time ennå ikke er kommet, og senere blir dette sagt flere ganger. Men nå er timen kommet. Overgivelsen som lignes i hvetekornet. Angsten ligger i Jesu erkjennelse av at det vonde vil skje.

Vår egen erkjennelse av vi vil oppleve vonde ting i løpet av livet kan være mørk. Det kan så til de grader også erkjennelsen av verdens lidelse

være. Å løfte blikket ut mot verden kan også føre til at vi senker hodet i sorg. Samtidig kan blikket ut mot verden virkelig også utvide hjertene våre, og minne oss om både storheten og skjørheten vi står i som verden og menneskehet. Den dype erkjennelsen av at verden er stor og sammensatt er ingen lett erkjennelse, men samtidig en viktig en som gir mye rikdom i hjerte og hode.

Fastelavn er festen før fasten før festen som aldri tar slutt, festen som er grunnen til at vi møtes til gudstjenester: Oppstandelsen, at døden ikke har det siste ordet. I vår verdensanskuelse er dette et veldig viktig poeng: At verden en gang skal bli ny. At hvetekornet ikke døde for ingenting, men gjenoppstod og viste hvem som på den siste dag har noe å si.

Denne er kanskje en god inngang til fastelavnssøndag, på trappene av fastetiden – denne dualiteten mellom både kunnskap og følelser, det høye og det dype, sorgen nå og det evige håpet.

.....
ESPEN DAHLGREN DOKSRØD
SJØMANNSPREST I TYSKLAND
EDD@SJOMANNSKIRKEN.NO
.....

Salmeforslag

117 *Se, vi går opp til Jerusalem* – En perfekt salme å avslutte gudstjenesten med - den speiler både evangelieteksten og den veldig nært forestående fastetiden.

162 *Så korn som dør i jorden* – Denne salmen har blitt plassert under “Skjærtorsdag” i salmeboken. Det ser jeg at det kan finnes gode grunner til, men den bør så absolutt finnes frem ved mange andre anledninger. Ikke minst i dag. Korn-metaforen fra evangelieteksten gjør dette til et åpenbart godt valg som nattverdssalme.

510 *Herre, når din time kommer* – I denne salmen ventes det på at det som en gang var skjult skal bli synlig når Herren åpenbarer sitt rike. Samtidig bes det også i salmen om at vi inntil videre skal klare å leve midt i verden med alt hva det innebærer.

ASKEONSDAG

14.februar 2024

Tekster: Matt 12, 38-42, Jona 3,3-10;
2 Pet 1,5-11

Liturgisk farge: fiolett

Om dagen

«Menneske, husk at du er støv. Til støv skal du vende tilbake.» Mens disse ordene hentet fra 1 Mos 3, 19 lyder, tegnes et askekors med tommelen, på pannen eller på hånden på den som kommer frem. Askeonsdag er en dag hvor vi minnes om vår forgjengelighet. Etter fastelavn, blåmandag og feitetirsdag åpner askeonsdag porten inn til fastetidens dvelende landskap. Noen menigheter har gjort det til vane å brenne palmeblader fra palmesøndag. Dette er en eldgammel skikk som stammer fra 1100-tallet. Asken blandes med noen dråper olje før den er klar til bruk.

Tidligere har vi ikke hatt en enhetlig liturgi for askeonsdag i Dnk. Nå har

Bispemøtet satt i gang arbeidet med liturgi for askeonsdagsgudstjenesten, en gudstjeneste med mange kan-ledd, slik at menighetene selv kan tilpasse gudstjenesten etter lokale forhold. Saken er planlagt behandlet på årets kirkemøte i april, så fra neste år vil vi mest sannsynlig ha en fin ressurs å bygge videre på.

Denne bønnen oppsummerer hva askeonsdag handler om: *Barmhjertige Gud, du som formet oss av støv fra jorden, gi at denne asken blir et tegn, så vi vender om og følger deg, du som reiser oss opp til det nye livet.*

Om tekstene

- trofasthet til det oppdraget Gud gir oss.

Dagens GT-tekst handler om Jona. Jona har gjort

inntrykk på de fleste som har hørt fortellingen. Det er relativt unikt å bli slukt av en fisk, og være i buken på fisken i tre netter og tre dager. Vi vet at Gud berger Jona fra dypet. Jona er den femte av de såkalte små profeter i Det gamle testamentet. Boken er kort, bare fire kapitler, hvor den mest kjente delen er den hvor Jona blir kastet på havet og slukt av en stor fisk. Andre del av boken består av Jonas profeti til innbyggerne i storbyen Ninive og hvordan dette budskapet blir tatt imot. Det er denne siste delen dagens GT-tekst er hentet fra.

Etter at fisken spyttet Jona på land, gikk Jona til Ninive, slik Herren hadde sagt. Han ropte ut budskapet fra Gud. Menneskene lytter og vender om. I 3,10 står det faktisk at Gud angrer på det onde han har sagt at han ville gjøre mot dem, og ikke gjorde det allikevel. Det siste der er Jona egentlig ganske misfornøyd med.

Brevteksten er hentet fra Peters andre brev. I 1,5 finner vi tilknytning til det som omtales som «Åndens frukter» i Gal 5. Innsikt, selvbeherskelse, utholdenhet, gudsfrykt, søskenkjærlighet er verdier og egenskaper som trekkes frem som forbilledlige. I vers 10 står det: «Derfor, søsken, må dere sette enda mer inn på å holde fast ved deres kall og utvelgelse ...»

Felles for lesetekstene er trofasthet til det oppdraget Gud gir oss, samt det å lytte til Guds budskap om omvendelse til det gode.

Under overskriften «En ond slekt krever tegn», finner vi dagens prekentekst i Matt 12. Noen skriftlærde og fariseere spør Jesus om tegn. Vi vet at de skriftlærde ofte ville sette Jesus på prøve. Om det er en slik situasjon eller om det er nysgjerrighet, vet jeg ikke. Jesus henviser til «Jona-tegnet», forstått som tre dager og tre netter i fiskens buk. På den måten forutsier også Jesus sin egen død og oppstandelse ved at Menneskesønnen skal være i jordens dyp tre dager og tre netter. Så trekkes menneskene i Ninive frem som forbilder fordi de vendte om og lyttet til Gud. Også Dronningen fra landet i Sør omtales, det er Dronningen av Saba, fordi hun oppsøkte Salomo og lyttet til hans visdom.

Til prekenen – om behov for tegn

Tegn som bevis for troen er noe alle mennesker gjerne søker, på ulikt vis. Oppstandelsen er det ultimate tegnet. Det er lett å tenke at prekenteksten henviser til Jesu død og

oppstandelse, og at man ikke trenger noe større tegn enn det. Kanskje kan en annen tolkning også være interessant? Jesus peker i en annen retning når han sier at folket i Ninive vendte om da de hørte budskapet. De vendte altså om på grunn av *innholdet* i det som ble sagt, og ikke *fordi* Jona gjorde tegn og mirakler. Hvis det er en mulig tolkning, hva kan i så fall være Jesu poeng?

For å finne svar kan vi spørre oss hva troen er og hvorfor vi tror eller bør tro. Noen bruker troen som et middel for å sikre seg evig liv, og ber om bevis på at de har valgt riktig middel. Vi kan også tenke oss troen som et ønske om fellesskap med Gud og andre fordi det er godt. Man kan høre budskapet om Guds rike, og tenke at dette er sant og godt, derfor er det en måte man bør leve på.

Kanskje kan dette sette teksten inn i en større sammenheng og gi flere perspektiver. Motivasjonen for å tro blir feil om den kommer kun av ytre tegn og ikke av indre overbevisning.

Det er veldig forståelig at man ønsker seg tegn på at det gode finnes og at noe er sterkere enn døden. Disippelen Tomas trenger å kjenne på sårene med egne hender for å tro. Tomas er et forbilde for mange som synes troen på Jesu oppstandelse kan være vanskelig.

For mange er livet håpløst, og ønsket om tydeligere tegn fra Gud har vel alle kjent på uten at det gjør oss til en ond slekt. Vi har fått et tegn som kan gi håp om Guds nærvær og at det gode finnes. Det som er sterkere enn døden, det ser vi gjennom Jesu død og oppstandelse.

Jordpåkastelsens tilknytningspunkt

Hver gang vi forretter gravferd, kaster vi tre håndfuller jord på kista. Noen ganger slår det meg hvor mettett jordpåkastelsen er når det gjelder innhold. Det er tre korte setninger, men setningene forankrer oss i vårt opphav og inn i vår himmelske fremtid.

Av jord er du kommet.

Til jord skal du bli.

Av jorden skal du igjen oppstå.

Askeonsdag blir vi værende i de to første setningen. Vi kobles til Edens hage, og vi minnes om det faktum at vi en dag skal bli til jord. Vi er i det dunkle, i det selvransakende, og påminnelsen om vår egen forgjengelighet trenger seg på. Hver søndag bekjenner vi at vi tror på både syndenes forlatelse og legemets oppstandelse, men det er

ikke der askeonsdags fokus er.

Fra denne onsdag av skal vi følge Jesus på veien opp til Jerusalem, til smerte, svik og død. Vi vet at historien ikke ender der, og at Gud er nær oss alle og lar oss ta del i den himmelske festen. Men akkurat nå er det andre perspektiver som preger denne askeonsdagen.

Dagens bønn

Barmhjertige Gud, du kan sette oss fri fra synd og forgjengelighet. Vi ber deg: Lær oss å holde faste slik du vil. Gjør oss utholdende i bønnen, trofaste i kjærligheten og helhjertet i kampen for rettferd. Gi verden håp ved Jesu Kristi kors, han som med deg og Den hellige ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Salmer

113 Ingen vinner frem
117 Se vi går opp til Jerusalem
144 Du låg og skalv av angst på kne
460 Bortom tid og rom og tanke
858 Lei, milde ljøs

ELISE OTTESEN SØVIK, SOKNEPREST
RØA OG SØRKEDALEN MENIGHETER
ES689@KIRKEN.NO

FØRSTE SØNDAG I FASTETIDEN

18. februar 2024

Tekster: Matt 16, 21-23;
1 Mos 4, 1-7; 1 Kor 10, 10-13
Liturgisk farge: Fiolet

Det finnes ingen beskyttelse

Kari Bremnes sin sang «Beskyttelse» er en av mine favoritter. Ikke bare fordi den har med ordet «bevernylon-vilje», men fordi den sier noe om det å møte livet. Om å bli voksen på den måten som ikke handler om alder eller biologi, men om erkjennelsen av at ingen av oss er beskyttet mot det er vondt og gjør vondt.

Bremnes skriver og synger om at det er viljen som står igjen når beskyttelsen blir borte. Viljen til å velge det gode for seg selv og andre. Hun skriver at noen har svak vilje selv om de kunne trengt en sterk, og at noen har en sterk som de ikke får bruk for; «livet gjør det ikke nødvendig». Det er ikke så lett å få «riktig størrelse» på viljen en har behov for, synger Bremnes. Jeg synes sangen er sterk og på mange måter sann. Samtidig tenker jeg: Det er ganske ensomt uten beskyttelse. Det er ganske hardt å bare være utlevert til egen vilje.

Tekstene

Du skal herske over synden

Utdraget fra første Mosebok er en del av fortellingen om Kain og Abel. Det gis aldri noen forklaring på hvorfor Gud ser med velvilje på Abels

offer og ikke på Kain sitt. En logisk forklaring som kan gi forståelse for forskjellsbehandlingen er fraværende. Det er som om det ikke er så mye å forstå. Forskjellen bare er der. Uforståelig. Urettferdig.

Det er her, midt i denne opplevelsen av en urimelig forskjellsbehandling, at dagens gammeltestamentlige tekst avsluttes. Det er som om teksten holder oss fast i ubehaget.

I vers 6 og 7 tegnes valget opp for Kain. Det er mulig å velge det gode. Det er ikke lett, men det er mulig. Fortellingen om de to brødrene fortsetter med at Kain dreper Abel, men dette er ikke en del av fortellingen som leses denne søndagen.

Ingen overmenneskelig fristelse

Epistelteksten er et utdrag av kapittel 10 i Første korinterbrev. I store deler av kapittelet utlegges Israelfolkets ørkenvandring typologisk. Det ene negative eksempelet etter det andre trekkes frem, før tilhørerne blir oppfordret til å velge annerledes enn folket i ørkenen.

I vers 11b identifiseres brevets tilhørere som de eksodus-fortellingen er skrevet for. Selv om menigheten i Korint tradisjonelt ikke er forstått

som en jødisk-kristenmenighet, kan dette tyde på at de likevel har forstått seg selv om en del av gudsfolket. I hele denne tematikken er det viktig å være bevisst på å ikke dra opp for sterke skiller mellom «oss» og «dem», jøder og hedninger (jf. også 10,1) og å unngå erstatningsteologi. Det retoriske poenget i avsnittet forblir det samme; alle blir fristet og alle kan velge det gode.

Vik bak meg, Satan

Søndagens evangelietekst starter med «Fra da av ...». Denne formuleringen går igjen tre steder i evangeliet. Enkelte mener at dette er en inndeling av evangeliet i tre deler, fordi det alle steder er tydelige narrative brudd. Dette er tydeligst de to første stedene, men kan også tillegges det tredje. Den første gangen vi finner formuleringen er i 4,17. Da markerer tidsangivelsen starten på Jesu offentlige virke. Den andre gangen er her (16,21), hvor forfatteren begynner å bygge opp mot lidelsesfortellingen. Den tredje og siste gangen er i vers 26,16 og innleder lidelsesfortellingen.

Vers 21 er gjenfortellingen av lidelsesfortellingen og oppstandelsen. Verbet som brukes innledningsvis (Jesus begynte å gjøre det klart), er et veldig sjeldent verb. Det brukes bare to andre steder i det nye testamentet. Den ene gangen brukes det apokalyptisk (Johannes åpenbaring 22,8). Den andre gangen om hvilke tegn Jesus kan vise for å avdekke sin identitet (Johannes 2,18).

Vers 22 og 23 gjengir interaksjonen mellom Peter og Jesus når Peter prøver å gripe inn for å beskytte Jesus. Til tross for at de innledende ordene i perikopen (v 21) kan angi et narrativt brudd, er det et poeng å lese dialogen mellom Peter og Jesus i lys av det som er skjedd like før i samme kapittel (16,13-20).

I avsnittet før vår tekst er Peter den som vet og forstår hvem Jesus er og Jesus utpeker Peter til den klippen kirken skal bygges på. Det er også her vi finner ordene om «nøkkelmakten». Det er bare to vers mellom dette og utbruddet «Vik bak meg, Satan».

I Matteusevangeliet er Guds motstander den som ikke forstår Guds vilje. I kapittel fire fristes Jesus i ørkenen og bruker lignende ord som her. I kapittel fire brukes Satan om fristeren som lokker Jesus med makt. Her er det Peter som får den samme karaktetikken når han forsøker

å beskytte Jesus fra lidelse. Jesu oppdrag er et annet enn det menneskelige og jordiske ønske om makt og fravær av lidelse.

Til prekenen

Dette er den første søndagen i fastetiden. Som innledningen til prekenteksten angir, er vi helt i begynnelsen av veien mot Jerusalem og påskens hendelser. Fastetiden kan preges av svært ulike perspektiver. Det kan handle om selvransakelse og forsakelse, om å løfte blikket mot verdens lidelse og Kirkens Nødhjelps fasteaksjon eller om dåp og fornyelse. Påskens hendelser er rike og kan gi forberedelsen ulikt skjær og fokus. Tekstene denne søndagen kan leses i ulikt lys, men jeg vil her gi noen perspektiver som jeg mener at tekstene sammen løfter frem og som jeg mener at kan brukes på ulike måter i flere av de ulike fastetids-perspektivene.

Urettferdighet og ubehag

Fortellingen om de to brødrene Kain og Abel er en brutal grunnhistorie – både i Bibelen og i verdens historie. Mange med søsken har kjent både jalsusien og sinnet boble. Selv om de fleste heldigvis ikke tar livet av søsknene sine, er det ikke vanskelig å forstå at Kain ser sint ned i jorden. Når urettferdigheten rammer har vi god grunn til å bli sinte. Søndagens tekst fra Det gamle testamentet gir ikke noen forklaring på Guds forskjellsbehandling av brødrene. Det er som om historien, slik den leses denne søndagen, er en historie om at urettferdighet faktisk skjer og at det er naturlig å reagere på det med harme. Også epistelteksten fastholder at fristelsene i livet ikke er noe nytt for menneskene i Korint. Alle fristes og må stå den kampen. I evangelieteksten blir Peters forsøk på å beskytte Jesus fra lidelse og smerte kraftig irtettesatt. Det finnes ikke noen vei utenom, heller ikke for Jesus.

Ingen av oss er beskyttet mot urettferdighet, fristelser, smerte eller lidelse. Tvert imot er vi, som Kain, Israelsfolket, menigheten i Korint, Peter og Jesus selv utlevert til å leve og noen ganger kjempe for å ta gode valg.

I populærkulturen finner vi dette igjen mange steder. Ikke bare i den nevnte sangen av Kari Bremnes, men i julens «Snøfall 2» gjentas flere ganger at mørket alltid vil finnes; Luna står i fristelser og flere med henne må kjempe mot mørkets krefter. Sitater fra Ibsens Peer Gynt om «Bøygen» er også nærliggende i denne

sammenheng: Det finnes ikke noen vei utenom, bare gjennom.

Det godes mulighet

I alle de tre tekstene insiteres det på ulike måter at det er mulig å velge det som er godt. Gud sier det eksplisitt til Kain: «Hvis du vil gjøre det gode, kan du se opp». Kain har et valg. Epistelteksten er enda mer positiv på menneskets vegne og hevder at Gud ikke frister over evne. Slike vers er gjerne ikke lutherske favorittvers, men Guds utvei finnes der. Det er mulig å holde ut.

Når Jesus aviser Peters forsøk på beskyttelse, velger han å selv erfare smerte og lidelse. Det er det gode valget fordi det innebærer identifikasjon med det grunnleggende menneskelige vilkår i verden. Jesus viker ikke unna vår smerte og kamp, men går selv inn i den.

I lys av de to lesetekstene mener jeg at det gir dyp mening å lese evangelieteksten som en påskefortelling med kamp-seier-motiv. Jesus går inn i kampen alle mennesker er en del av. Mørket og dødens krefter er så sterke at de skal ta livet av ham også. Men de får likevel ikke det siste ord; det gjør lyset og livet.

Fastetid og livets kamp

Som en del av inngangen til fastetiden er denne søndagens tekster på mange måter ubehagelig konfronterende: Det finnes ingen beskyttelse i livet! «Livet er urettferdig» som min far stadig minnet meg om min barndom. Han har rett. Livet er urettferdig. Verden i dag er en enorm påminnelse om det. Kriger og konflikter herjer både i Europa, Midøsten, Kongo og mange andre steder mens jeg skriver dette, og klimaendringene gjør verdens urettferdige fordeling av makt og penger enda mer tydelig. Hva gjør vi da med vårt sinn, vår fortvilelse og opplevelse av avmakt? Kain så ned i jorden, mens Gud holdt ham fast i at han hadde et valg. Hvilke valg står vi ovenfor i møte med urettferdighet både i verden og helt nært oss?

Selv om epistelteksten kan oppleves i overkant positiv på menneskets vegne, viser den likevel at mennesket valg i møte med fristelser ikke er enkle – og aldri har vært det! Teksten tviholder likevel på at det finnes en utvei. Jeg lurar på hva den utveien er. Kanskje handler det ikke alltid om å alltid klare å velge det gode, men like mye det å ta ansvar for de valgene vi tar; for eksempel å be om tilgivelse. Kain valgte

ikke det gode. Han drepte sin bror Abel. Likevel beskytter Gud ham. Folket i ørkenen gjorde ikke alltid gode valg, men Gud forlot dem ikke. «Gud er trofast» skriver Paulus til menigheten i Korint. Senere i kapitlet skriver han om at «jeg har lov til alt, men ikke alt tjener til det gode» (10,23). Det å bli fristet og å ikke velge det gode truer ikke gudsrelasjonen, men når det sårer og skader andre mennesker kan vi ta ansvar og gjøre opp for oss. Det finnes en utvei også når vi ikke velger det som er godt. Hva betyr det i fastetiden? Hva er det vi trenger å ta ansvar for? Kan vi våge å stole på at Gud er trofast også mot oss? Kan vi våge å snakke sant om de gangene vi ikke klarte å velge det gode vi vil?

I alle disse kampene og valgene er vi ikke alene. Jesus valgte ikke minste motstands vei, verken i kapittel 4, 16 eller 26. Jesus velger å leve vårt liv, erfarer selv fristelser og urettferdighet. Jesus kjemper og lider. Påskens hendelser er den ultimate fortellingen om dette. Vi er ikke alene.

Påskan er også fortellingen om oppstandelsen. At lyset og kjærligheten til syvende og sist er sterkere enn både død, mørke og hat. Det er ikke alltid synlig for oss, men det kan gi krefter til kampen og motet til å snakke sant om oss selv. For mørket er ikke alt. Det er ikke evig.

Så hva blir viktig denne fastetiden? Er det noen valg vi trenger å få hjelp til? Trenger vi trøst og tillit så vi våger å erkjenne våre misgjerninger ovenfor andre og oss selv? Vil det være godt for oss å avstå fra noe i livet vårt, så vi kan ha krefter til å kjempe for det gode – i verden, i våre relasjoner eller i oss selv? Hva er vårt livs kamper og hva trenger vi for å stå i dem?

Uansett hva svaret er på disse spørsmålene, maler dagens pretekst en Gud som går inn i alt dette; i kampene, i mørket og forsakelsen. Ikke for å selv bli opphøyet og få makt, men for å være der vi er. For å se oss i øynene og dele våre livsvilkår, i død og liv.

Innspill til salmer

117 Se vi går opp til Jerusalem
120 Du er Guds Sønn, den sterke
141 Han gikk den tunge veien
209 Døden må vike for Gudsrikets
krefter
404 Slik som eg var
448 Midt i alt det meningsløse
470 Fordi han kom og var som
morgenrøden
676 Du åpner døren for ditt rikes komme

724 Stjernene lyser fremdeles i mørket
727 Lysenes Gud, kjærlighets kilde
734 Guds kjærleik er som stranda og
som graset
737 Herre, du vandrer forsoningen vei

.....
GUNNHILD NORDGAARD HERMSTAD,
RÅDGIVER FOR LITURGISK I KIRKERÅDET
GH945@KIRKEN.NO
.....

2.SØNDAG I FASTETIDEN

25. februar 2024

Tekster: Joh 7.36-50; 1 Mos 3.8-15;
Rom 5.17-19.
Liturgisk farge: Fiolett

Til teksten

Luke Johnson har gitt dagens fortelling overskriften «The Friend of Sinners», (syndernes venn), mens fortellingen i vår Bibel har overskriften «Kvinnen som fikk syndene tilgitt». Jeg opplever «Syndernes venn» som en mer inkluderende overskrift, som kan gjelde oss alle, mens fokuset på akkurat denne kvinnen og hennes synder er det som fokuseres i vår Bibel. Verdt å tenke over?

Fortellingen om Jesus som syndernes venn følger umiddelbart etter Jesus sitt utsagn i v.34: «Menneskesønnen er kommet, han spiser og drikker, og dere sier: Se for en storeter og vindrikker, venn med tollere og syndere.» Fortellingen fra fariseerens hus blir da ett vesentlig eksempel på nettopp dette.

Det er en av fariseerne som inviterer Jesus hjem til et måltid. Fariseerne var representert i perikopen før vår tekst, nemlig som de som sammen med de lovkyndige viste Guds plan fra seg og ikke ville la seg døpe av Johannes døperen. Det er i den forbindelse Jesus sammenligner denne slekten med barna som sitter og roper: «Vi spilte på fløyte, men dere ville ikke danse. Vi sang sørgesanger, men dere ville ikke gråte.» Det er altså ikke en særlig hyggelig tone mellom Jesus og fariseerne på forhånd, noe som kanskje kan forklare hvorfor fariseeren Simon brøt

gjestfrihetens regler da han ikke tilbød Jesus vann til å vaske føttene.

Kvinnen hadde en alabastkrukke med fin salve. Det minner om salvingen av Jesus som fortelles i Joh 12, Mark 14 og Matt 26, og noen kommentarer mener at disse har en felles opphavsfortelling. Men omstendighetene fortelles ulikt. Johannes forteller om et festmåltid, i oppkjøringen til påskens begivenheter, mens Lukas forteller om et måltid hos en fariseer som ikke hadde de høyeste tankene om Jesus på forhånd. Salving har vært en ganske vanlig måte å vise ære til en fremstående person, og Bibelen har mange henvisninger til salving og salve, både i Det gamle og Det nye testamente. Salving anbefales også i brevitteraturen knyttet til forbønn for syke, og hos Matteus anbefales salving av eget ansikt i forbindelse med bønn.

V.39 og 40 har et ironisk blikk: Fariseeren tror ikke Jesus vet hvem kvinnen er, men sannheten er at Jesus ikke bare vet det – han hører også fariseerens tanker. Det ironiske blikket er også på et annet plan: Fariseeren tror han vet hvordan en profet ville reagert om han visste at han ble vist hengivenhet på en slik måte av en slik kvinne, mens sannheten er at fariseeren slett ikke vet at det nettopp er kjennetegnet på den som er sendt av Gud: Han kommer for å finne syndere for å tilby frelse.

Fortellingen er sparsom når det gjelder detaljer om kvinnen, og på hvilken måte hun levde et syndefullt liv. Hun har i mange kommentarer og prekenen blitt beskrevet som prostituert, men det er ikke konkretisert i teksten. Det som er tydelig, er at hennes syndefulle liv var av en art som gjorde at folk visste om henne og så ned på henne eller foraktet henne.

Lignelsen om de to som skylder penger, er enkel og rett fram. Vi forstår umiddelbart sammenligningen. Det er litt mer vrient når den anvendes på kvinnen og fariseeren. Hennes handlinger trekkes fram som positive motsatser til fariseerens mangelfulle gjestfrihet. Hun er tilgitt mye og viser stor kjærlighet. Han er tilgitt lite og viser lite kjærlighet. Hun gjør altså sine handlinger fordi hun elsker mye? Eller i takknemlighet? Eller med et håp om noe Jesus kan gi? Oppreising? Å endelig bli inkludert og sett og akseptert?

I vers 50 refererer Lukas for første gang setningen «Din tro har frelst deg». Men den kommer igjen flere ganger hos Lukas, f.eks. 8.12., 17.19 og 18.42. Setningen bekrefter at kvinnen – i motsetning til fariseeren – har akseptert og anerkjent Jesus som Guds profet.

Til prekenen

Liv – avsløring – tilgivelse - helhet. Kvinnen kommer uten slør – hun og hennes liv er allerede avslørt. Avsløring er i seg selv oftest skremmende, men det avhenger av om den vi egentlig er, blir møtt med kjærlighet og aksept. Kvinnen i fortellingen trosser frykten for å bli avslørt og trosser den forakten hun vet hun vil møte, for å møte Jesus. Hva er det hun ser hos ham? Hva er det hun opplever? Opplever hun en slik aksept og raushet som hun trenger for å stå der med sitt eget liv og sin historie? Opplever hun at møtet med Jesus åpner et fellesskap for henne?

Tro som hengivenhet er et klart motiv her. Kvinnen viser sin hengivenhet på en nesten påtrengende måte. En gang jeg prekte over denne teksten, ble prekenen etterfulgt av at kantoren spilte en variasjon over «I don't know how to love him» - Maria Magdalenas hengivne sang om Jesus og hennes kjærlighet til ham. Sangen får godt fram at selv om kjærligheten i seg selv er gjenkjennelig, rommer den også noe mer som hun nesten opplever skremmende, men som samtidig er noe som tiltrekker. Hva er

tro for den som sitter i kirkebenken? Er det en nøktern, positiv vurdering av kristendommen og et valg om å slutte seg til? Eller er det å helhjertet legge sitt liv og sin framtid i Guds hender? Eller et sted imellom? Eller ligger troen i hendene som gjør gode gjerninger i et åpent og inkluderende fellesskap? Tro kan være så mye og oppleves forskjellig av forskjellige mennesker. Og troshistoriene våre er også forskjellige. Noen ser tilbake på en gjennomgripende omvendelse i ung alder, mens andre har glidd umerkelig inn i en voksen tro gjennom venner eller aktiviteter. Noen bruker mye energi på å reflektere over sin egen tro, mens andre har en trygg gudstilhørighet som et grunnpremiss i livet.

Fortellingen inviterer også til en refleksjon om det stilles andre og strengere krav til kvinners livsførsel enn til menns. I mange kulturer er kontroll med kvinners liv vesentlig. Er det fortsatt slik hos oss? Blir kvinner lettere utsatt for stempel eller dom fra omgivelsene? Et eksempel er kvinner som fikk barn med tyske soldater under krigen, hvor mange ble tvangsklippet, noen ble fratatt barnet og noen ble fratatt statsborgerskapet. Like under denne forakten for noen menneskers liv og livsvalg ligger syndebykk-motivet. For å holde oppe vår egen oppfatning av oss selv som innenfor de akseptable normene, kan vi ha nytte av at andre mennesker holdes opp som motsatser til oss. Syndebykken blir kontrasten til vårt eget, akseptable liv. Det trenger vi ikke være fariseere for å erfare. Og dette perspektivet kommer tydelig fram i fortellingen, når Jesus vender seg til Simeon med spørsmålet: "Ser du denne kvinnen?" «Ser du denne kvinnen, Simon? Ja, jeg vet at du ser hennes handlinger, det ved henne som du er redd for å bli smittet av, men ser du henne? Ser du hennes menneskeverd? Ser du hennes kjærlighet? Hennes nød? Hennes sorg? Hennes fortelling? Ser du henne i det hele tatt, eller bruker du henne som et spill for at du selv skal ta deg godt ut? Er hun usynlig annet enn som relieff til deg, til din rettroenhet, din gudstro, din fromhet?» Det er dydsmønsterets fokus i denne fortellingen. I all sin rettskaffenhet, i all sin moralisme, kom Simon i skade for å se ned på henne, å akte henne for mindre verd og mindre elsket av Gud, og akkurat DER skjedde synden. Simon så ikke kvinnen med Guds blikk, men han så heller ikke seg selv med Guds blikk. Han så seg ikke som et elsket og tilgitt Guds

barn. Han lot seg ikke elske eller tilgi. Så ble det heller ikke noe takknemlighet eller kjærlighet tilbake. Fra han.

Kilder:

Johnson, Luke Timothy (1990): *The Gospel of Luke I Sacra Pagina*, Harrington, Daniel (red.).

Evans, Craig: Luke (1990). New International Bible Commentary.

Demant, Jørgen (2009): "11.søndag etter Trinitas" i I anden række Aros forlag, Danmark.

Newsom, Ringe and Lapsley (2012): Women's Bible Commentary, Westminster John Knox Press.

Salmer

419 Med Jesus vil eg fara

342 Amazing Grace

364 Så kom du da til sist

563 Når jord og himmel møtes her

HILDE FYLLING,
SOKNEPREST I KJERRINGØY
HF864@KIRKEN.NO

Kommende MF KOM-lunsjer

kl. 11.30 - 12.00
AUD4

1. feb

Stephen Sirris

Hvilken fremtid har frivilligheten i kirken? Perspektiver på frivillighetens praksis og teologi

15. feb

Per Kristian Aschim & Halvard Johannessen

Boklansering "Spesialprest i livssynsåpent samfunn"

Nasjonal fagdag i praktisk teologi

18. mars

kl. 10.00 - 17.00

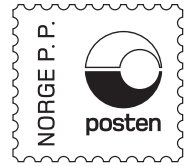
Kirke, spiritualitet og praksiser i forhandling og forflytning

Religiøse og åndelige praksiser er i bevegelse. Gamle praksiser utøves på nye steder og i nye rammer. Nye praksiser foregår på «gamle» steder og med en ny motivasjon. Samtidig fornyes også gamle praksiser på tradisjonelle steder. Disse endringene bidrar også til å endre kirkelige praksiser og hvordan disse kan forstås. Grensenettet mellom hva som kalles religion og spiritualitet er altså i forhandling og forandring. Det er med andre ord flytende grenser mellom ulike praksiser og «felt».

Registrer deg her:
mf.no eller QR-lenken

påmelding

Avsender:
Luthersk Kirketidende
MF vitenskapelig høyskole
Postboks 5144 Majorstuen
0302 Oslo

MÅNADENS
SALME
JANUAR
2024

TAKK, MIN GUD, FOR ALT SOM HENDE

(N13 849)

- 1 Takk, min Gud, for alt som hende,
takk for alt slik du det gjer,
takk for dag som er til ende,
takk for dag som enno er!
Takk for fager vår som strøymde,
takk for hausten grå og arm,
takk for tårer som er gløymde,
takk for hjartefred i barm!
- 2 Takk for det du har forklara,
takk for det som uklart er,
takk for du på bøna svara,
takk for det eg ikkje fær.
Takk for livsens gåter løynde,
takk for hjelp i sorga sår,
takk for nåden som eg røynde,
takk for frie barnekår!
- 3 Takk for gledene eg kjende,
takk for sol og himmel blå,
takk for motgang du meg sende,
takk for sorg som du la på.
Takk for harde prøvingstider,
takk for hjelpa du meg gav,
takk for kvar ein dag som lider,
takk for trøyst mot gru og grav!
- 4 Takk for rosene på veggen,
takk for tornar mellom deim,
takk for reiste himmelstigen,
takk for trygg og evig heim.
Takk for kors og takk for plåge,
takk for himmelheimen blid,
takk for stridens lutringsloge,
takk for alt til evig tid!

T: August Storm
O: Anders Hovden

ISSN 0332-5431

